

การประเมินผล
โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต
ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปี 2559

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
มกราคม 2560

CENTRE FOR PROJECT AND PROGRAMME EVALUATION
OFFICE OF AGRICULTURAL ECONOMICS
MINISTRY OF AGRICULTURE AND COOPERATIVES
JANUARY 2017

การประเมินผล
โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต
ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปี 2559

โดย

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปี 2559 ครอบคลุมพื้นที่ 900,000 ไร่ โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 45,062 ราย การประเมินผลโครงการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ประเมินผลสำเร็จด้านผลผลิต (Outputs) และผลเบื้องต้นหรือผลกระทบระยะสั้น (Effects) ของโครงการ และ 2) ประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ โดยสุ่มตัวอย่างจำนวน 875 ราย ประกอบด้วย เกษตรกร จำนวน 621 ราย ผู้นำกลุ่ม/ประธานศูนย์ จำนวน 75 ราย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 179 ราย ใน 41 จังหวัด เป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินงานโครงการ โดยใช้รูปแบบการประเมิน MIOE (Management-Input-Output-Effect)

ผลการประเมิน พบว่า การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ได้แก่ 1) **การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว โดยการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตข้าวคุณภาพดี** เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตบางส่วนในปี 2559 ลดลงจากปี 2558 จำนวน 469.00 บาทต่อไร่ จากการที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดีจากโครงการ องค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมี และในส่วนที่เป็นค่าแรง การเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา และค่าวัสดุ การใช้สารเคมีเกษตร สารปรับปรุงบำรุงดิน และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่ลดลง ผลผลิตข้าวคุณภาพดีเพิ่มขึ้น เกษตรกร ร้อยละ 94.85 ได้รับความรู้จากการเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น และ ร้อยละ 87.92 สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการไปปฏิบัติและถ่ายทอดได้ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังปฏิบัติตามกระบวนการลดต้นทุนได้ไม่ครบทุกขั้นตอน และ ผู้นำกลุ่ม ร้อยละ 83.82 เห็นว่า กลุ่มสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่กลุ่มอื่นๆ ได้ เนื่องจากตัวผู้นำมีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงที่จะพัฒนา กลุ่มให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ ร้อยละ 86.96 เห็นว่า การเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชนดีขึ้น เนื่องจากเกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 2) **การเพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจรตั้งแต่การผลิต การจัดการคุณภาพ และการจัดการด้านการตลาด เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้** พบว่า ร้อยละ 93.33 ของกลุ่มเป้าหมาย มีการวางแผนส่งเสริมพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต และมีการบริหารจัดการกลุ่มโดยคณะกรรมการบริหารภาพรวมของกลุ่ม และคณะกรรมการบริหารกลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผู้จัดการศัตรูพืชชุมชน และกลุ่มบริหารจัดการเครื่องจักรกล และ 3) **การจัดการด้านการตลาด โดยเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการ และสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้ชาวนาจำหน่ายข้าวเปลือกในราคาที่เป็นธรรม** พบว่า กลุ่ม ร้อยละ 62.67 มีการประชุม คณะกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อหารือและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดชนิดพันธุ์ข้าว ปริมาณ คุณภาพ ที่ผู้ประกอบการต้องการ โดยยังไม่มีข้อตกลงร่วมกันก่อนฤดูกาลเก็บเกี่ยว ส่วนผลการประเมินความพึงพอใจ พบว่า เกษตรกร และผู้นำกลุ่ม มีความพึงพอใจในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.82 และ 2.64 ตามลำดับ (จากคะแนนเต็ม 3) เนื่องจาก การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้สามารถลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มคุณภาพผลผลิตได้ การรวมกลุ่มทำให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความสามัคคีในชุมชนได้มากขึ้น รวมทั้ง

เจ้าหน้าที่ที่มีความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด แต่จำนวนกิจกรรมในโครงการมีมากเกินไป และตรงกับช่วงเวลาที่ต้องทำนา ส่วนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ที่คะแนนเฉลี่ย 2.33 เนื่องจาก การถ่ายทอดแนวทางการดำเนินงานในระดับพื้นที่ไม่ชัดเจน การจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันในระดับพื้นที่ขาดเจ้าภาพหลัก (Focal Point)

ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะจากการประเมินผล

1) การดำเนินกิจกรรมโครงการบางส่วนปฏิบัติตามภารกิจ หน้าที่ความรับผิดชอบ (Function) ของหน่วยงาน ไม่ได้บูรณาการอย่างแท้จริง การจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ จึงควรให้เข้าใจชัดเจนไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้ง กำหนดให้มีเจ้าภาพหลัก (Focal Point) รับผิดชอบภาพรวมโครงการที่ชัดเจนขึ้น

2) การสนับสนุนงบประมาณให้หน่วยงานในพื้นที่ เป็นไปตามแผนของหน่วยงานในลักษณะ Function Base และมีการประเมินผลงานตามแผนปฏิบัติงานดังกล่าว ทำให้แต่ละหน่วยงานที่ร่วมโครงการต้องเร่งดำเนินการงานตามแผนงานก่อน ดังนั้น งาน/โครงการเชิงบูรณาการ ควรจัดสรรงบประมาณในลักษณะ Agenda Base หรืองาน/โครงการนั้น ๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3) การถ่ายทอดเพื่อสร้างความเข้าใจรายละเอียดโครงการระหว่างหน่วยงานส่วนกลางและพื้นที่ยังไม่ทั่วถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ ประกอบกับ มีโครงการที่จะต้องดำเนินงานให้เสร็จสิ้นในเวลาเดียวกันหลายโครงการ ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติได้ไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกษตรกรเกิดความสับสน

4) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต วัสดุ อุปกรณ์ ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ ขนาดแตกต่างกัน มีความเหมาะสมกับแต่ละแปลงนาและประเภทการทำนาแตกต่างกัน เช่น เครื่องหยอดข้าว เป็นต้น การสนับสนุนจึงควรให้เหมาะสมกับพื้นที่แต่ละแห่ง หรือเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ รวมทั้ง มีแผน/ปฏิทินการใช้งานให้สามารถหมุนเวียนตอบสนองความต้องการใช้งานของสมาชิกเกษตรกรในกลุ่มให้ได้มากที่สุด

5) เนื่องจากเป็นปีแรกของการส่งเสริม เพื่อสะสมองค์ความรู้ให้เกษตรกร ดังนั้น ชีตความสามารถในการลดต้นทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรอาจยังไม่เห็นผลชัดเจน ประกอบกับ เกษตรกรบางส่วนยึดมั่นตามวัฒนธรรมการปลูกแบบเดิมๆ จึงควรรหาแนวทางประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้และความเชื่อมั่นให้เกษตรกรมากยิ่งขึ้น

6) ผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญส่วนใหญ่มีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ จึงควรมีกิจกรรมการให้ผลตอบแทนแก่ผู้นำกลุ่มดังกล่าว เช่น การให้รางวัล ใบประกาศนียบัตร ฯลฯ เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้นำกลุ่มอื่นๆ นำไปเป็นแบบอย่าง เกิดความเข้มแข็ง ยั่งยืนต่อไปได้

7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการตลาด เช่น สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ฯลฯ ได้ให้ความสำคัญ สนับสนุน การซื้อขายผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรงมากขึ้น แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังติดกับดักภาระหนี้สิน การนำปัจจัยการผลิตของผู้ประกอบการ/พ่อค้ามาใช้ก่อน เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจึงต้องเร่งขายเพื่อชดใช้หนี้สิน โดยไม่สามารถรอขายเมื่อราคาผลผลิตสูงได้ จึงควรพัฒนา ส่งเสริม ให้กลุ่มและเกษตรกรเข้มแข็ง สามารถทำแผนธุรกิจและเป็นผู้ประกอบการเองได้ มีการจัดทำบัญชีฟาร์ม บันทึกรายรับ-รายจ่าย จากการผลิต ทราบผลการประกอบการที่แน่ชัด

คำนำ

การประเมินผลโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปี 2559 เป็นรายงานที่จัดทำขึ้นประกอบด้วย รายละเอียดที่ครอบคลุมสาระสำคัญตามประเด็นการประเมินผล ได้แก่ การบริหารจัดการ ปัจจัยนำเข้า ผลได้ และผลเบื้องต้น/ผลกระทบระยะสั้น ทั้งนี้ ได้มีรายละเอียดในตัวชี้วัดต่างๆ ค่อนข้างมาก เป็นการศึกษาในช่วงระหว่างมีโครงการ (ตุลาคม 2558 – กันยายน 2559) เพื่อผู้เกี่ยวข้องจักได้ศึกษาและใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิตข้าว

ศูนย์ประเมินผลร่วมกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 – 12 ได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรกร ประธาน/ผู้นำกลุ่ม/ผู้จัดการแปลง เจ้าหน้าที่ที่ร่วมดำเนินงานในโครงการ ได้แก่ กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน และ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมทั้งส่งแบบสอบถามให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด ซึ่งได้ให้ข้อมูลและความร่วมมืออย่างดียิ่ง จึงขอขอบคุณบุคคลดังกล่าวไว้ ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และบุคคลที่สนใจศึกษาต่อไป

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(ข)
คำนำ	(ง)
สารบัญ	(จ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญตารางภาคผนวก	(ซ)
สารบัญภาพ	(ณ)
บทที่ 1 สารสำคัญของโครงการ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 เป้าหมาย งบประมาณของโครงการ	2
1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ	2
1.5 หน่วยงานรับผิดชอบ	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	5
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล	7
2.1 ความสำคัญของการประเมินผล	7
2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	7
2.3 ขอบเขตของการประเมินผล	7
2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี	8
2.5 วิธีการประเมินผล	14
2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล	19
บทที่ 3 ผลการประเมิน	21
3.1 การบริหารจัดการในโครงการ	21
3.2 ปัจจัยนำเข้า	27
3.3 ผลได้/ผลผลิต	30
3.4 ผลเบื้องต้น/ผลกระทบระยะสั้น	34

๑

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 สรุป และข้อเสนอแนะ	43
4.1 สรุป	43
4.2 ข้อเสนอแนะ	46
บรรณานุกรม	48

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	ประเด็นและตัวชี้วัดในการประเมินผลโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ปี 2559	16
ตารางที่ 2.2	ระดับคะแนนของผลการประเมินในแต่ละระดับ	19
ตารางที่ 3.1	ระดับความเหมาะสมของหลักเกณฑ์ เงื่อนไข การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	21
ตารางที่ 3.2	ประสบการณ์ของเกษตรกรในการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง)	23
ตารางที่ 3.3	ความเข้าใจโครงการของผู้เกี่ยวข้อง	26
ตารางที่ 3.4	ความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการโครงการ	27
ตารางที่ 3.5	ผลการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานปี 2559	28
ตารางที่ 3.6	ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อความเหมาะสมของงบประมาณ	28
ตารางที่ 3.7	เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้	32
ตารางที่ 3.8	ความเข้าใจของเกษตรกรในการได้รับการถ่ายทอดความรู้	33
ตารางที่ 3.9	ร้อยละของเกษตรกรปฏิบัติตามเทคโนโลยีการผลิตแบบประณีตในแต่ละขั้นตอน	35
ตารางที่ 3.10	ร้อยละของเกษตรกรที่ได้ปฏิบัติตามเทคโนโลยีกระบวนการผลิตแบบประณีตในระดับต่างๆ	35
ตารางที่ 3.11	ต้นทุนผันแปร (บางส่วน)	36
ตารางที่ 3.12	การดำเนินการบริหารจัดการการผลิตของกลุ่ม/ศูนย์	37
ตารางที่ 3.13	ความเห็นของผู้นำกลุ่ม/ศูนย์ ต่อการบริหารจัดการกลุ่ม	37
ตารางที่ 3.14	ผลได้/ประโยชน์จากกิจกรรมกลุ่มย่อย	38
ตารางที่ 3.15	ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และการเข้าร่วมกิจกรรมของเกษตรกร	39
ตารางที่ 3.16	การพัฒนาให้เป็นแบบอย่างและการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนของผู้นำกลุ่ม	40
ตารางที่ 3.17	ความพึงพอใจต่อโครงการ	41

สารบัญตารางผนวก

		หน้า
ตารางผนวกที่ 3.1	ต้นทุน ผลผลิต ราคา และรายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์	50
ตารางผนวกที่ 3.2	ต้นทุน ผลผลิต ราคา และรายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวคุณภาพดี	51
ตารางผนวกที่ 3.3	ต้นทุน ผลผลิต ราคา และรายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวทั่วไป	52
ตารางผนวกที่ 3.4	ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่	53
ตารางผนวกที่ 3.5	ความพึงพอใจของผู้นำกลุ่ม	53
ตารางผนวกที่ 3.6	ความพึงพอใจของเกษตรกร	54

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 2.1	กรอบแนวคิดการประเมินผล โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ภายใต้โครงการปรับโครงการสร้างการผลิตข้าว ปีงบประมาณ 2559	15
ภาพที่ 3.1	ระดับความเห็นของเกษตรกรต่อความเสี่ยงของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	22
ภาพที่ 3.2	ระดับความเสี่ยงการเกิดฝนแล้ง	22
ภาพที่ 3.3	ระดับความเสี่ยงการเกิดน้ำท่วม	22
ภาพที่ 3.4	ความเห็นของผู้นำต่อความเสี่ยงของพื้นที่แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไขแดง) ที่ร่วมโครงการ	23
ภาพที่ 3.5	ระดับความเสี่ยงการเกิดฝนแล้ง	24
ภาพที่ 3.6	ระดับความเสี่ยงการเกิดน้ำท่วม	24
ภาพที่ 3.7	การได้รับเอกสารคำแนะนำของเกษตรกร	24
ภาพที่ 3.8	การใช้ประโยชน์ของเอกสารของเกษตรกร	24
ภาพที่ 3.9	ความเหมาะสมของเอกสารคำแนะนำ	25
ภาพที่ 3.10	ช่องทางการรับรู้ข่าวสารโครงการของเกษตรกร	26
ภาพที่ 3.11	ลักษณะการถือครองที่นาของเกษตรกร	29
ภาพที่ 3.12	รูปแบบการทำนาของเกษตรกร	30
ภาพที่ 3.13	การสนับสนุนการใช้เมล็ดพันธุ์ดี	31
ภาพที่ 3.14	การคัดเลือกให้เป็นแปลงเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์	31
ภาพที่ 3.15	ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ	33

บทที่ 1

สาระสำคัญของโครงการ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

ข้าวเป็นพืชอาหารหลักและการทำนาเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของเกษตรกรไทย ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวในปี 2556/2557 ประมาณ 77.13 ล้านไร่ (แบ่งเป็นนาปี 62.08 ล้านไร่ นาปรัง 15.05 ล้านไร่) หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่การเกษตร เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวน 3.76 ล้านครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 65 ของเกษตรกรทั้งประเทศ สามารถผลิตข้าวได้ 36.85 ล้านตันข้าวเปลือก และส่งออกทำรายได้ให้แก่ประเทศปีละประมาณ 200,000 ล้านบาท ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของภาคการเกษตร นอกจากนี้ ข้าวยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการจ้างงานในอุตสาหกรรมข้าวหลายล้านครัวเรือน

ในช่วงที่ผ่านมาการดำเนินนโยบายด้านข้าวของรัฐบาลเพื่อช่วยเหลือชาวนาในด้านราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน มีแนวโน้มของราคาตกต่ำให้มีราคาที่ดีขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชาวนาสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ซึ่งเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ทำให้ชาวนาส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาภาครัฐ ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ครบวงจรทั้งด้านการผลิตและการตลาด แนวทางที่จะแก้ไขปัญหาในระยะยาวเพื่อช่วยให้ชาวนากลับมาพึ่งพาตนเองได้ จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างการผลิต ที่เน้นการลดต้นทุนการผลิต การปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต และคุณภาพผลผลิตเป็นหลัก ทำให้ชาวนาสามารถผลิตข้าวโดยมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง มีการปลูกข้าวแบบประณีตสามารถปฏิบัติดูแลรักษาอย่างถูกต้องและเหมาะสม เป็นผลให้ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้นและผลผลิตมีคุณภาพดี ส่งผลให้ชาวนาจำหน่ายข้าวได้ราคาที่ดีมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำโครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ซึ่งเป็นแนวนโยบายที่มีเป้าประสงค์ที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องข้าวในระยะยาวให้กับชาวนาทั้งประเทศ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เกิดความมั่นคงในอาชีพและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในที่สุด โดยขับเคลื่อนการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิตข้าวของชาวนา เน้นการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตและคุณภาพข้าว โดยมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิต การบริหารจัดการการผลิตและการตลาด สนับสนุนการวางแผนการผลิตและปัจจัยที่จำเป็น ส่งเสริมให้ชุมชนบริหารจัดการกันเอง ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยแนะนำและให้คำปรึกษา เพื่อผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตข้าว และสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ประกาศให้ปี พ.ศ. 2559 เป็นปีแห่งการลดต้นทุน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1.2.1 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว โดยการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตข้าวคุณภาพดี
- 1.2.2 เพื่อเพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจรตั้งแต่การผลิต การจัดการคุณภาพ และการจัดการด้านการตลาด เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
- 1.2.3 เพื่อให้มีการจัดการด้านการตลาด โดยการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการ และสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้ชาวนาจำหน่ายข้าวเปลือกในราคาที่เป็นธรรม

1.3 เป้าหมายของโครงการ

- 1.3.1 เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต ร้อยละ 15
- 1.3.2 รวมกลุ่มชาวนา จำนวน 300 กลุ่มๆ ละ 200 คน รวมเป็นชาวนา 60,000 คน พื้นที่ทำนา 6 แสนไร่ และพัฒนาผลผลิตให้ได้มาตรฐาน

1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ

พิจารณาคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ โดยเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต ไม่เสี่ยงต่อฝนแล้ง/น้ำท่วม ชาวนามีความพร้อมและสมัครใจที่จะร่วมโครงการ สามารถปฏิบัติตามคำแนะนำของโครงการ และเป็นชุมชนที่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์ข้าวชุมชนที่มีความพร้อม/หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน/สหกรณ์การเกษตร/กลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นต้น ซึ่งมีกิจกรรมการดำเนินงานโครงการ ดังนี้

1.4.1 ลดต้นทุน โดยการลดปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมี ฯ) มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อผลิตปัจจัยการผลิตใช้เอง ดังนี้

1) ส่งเสริมการผลิตและใช้เมล็ดพันธุ์ดี

(1) จัดทำแปลงส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการจัดทำแปลง ไม่เสี่ยงต่อสภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ขนาด 200 ไร่ โดยคัดเลือกจากสมาชิกที่มีความสนใจสมัครใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์สามารถปฏิบัติตามกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตามคำแนะนำของโครงการเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีกระจายสู่ชุมชนในการผลิตข้าวคุณภาพในชุมชน จำนวน 20 คน สนับสนุนเมล็ดพันธุ์เครื่องปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ และค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์

(2) จัดทำแปลงส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ดี โดยคัดเลือกพื้นที่และสมาชิกชาวนาในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงภายในชุมชน จำนวน 180 - 200 คน ได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ไม่เกินคนละ 50 กิโลกรัม หรือประมาณคนละ 5 ไร่ ในการนำไปจัดทำแปลงพันธุ์ไว้ใช้เองในปีที่ 2 เพื่อการผลิตข้าวเปลือกคุณภาพดี

2) จัดตั้งกลุ่มชาวนาผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ จำนวน 1 กลุ่มต่อชุมชนทำการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ หรือปุ๋ยพืชสด เพื่อส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชนทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี โดยดำเนินการตามรูปแบบของ ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งเป็นแหล่งที่จะผลิตปุ๋ยอินทรีย์ จำนวน 300 ศูนย์ ใน 57 จังหวัด เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์สูตรพระราชทานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรร่นเอาเศษวัสดุ

เหลือใช้ในไร่นา ในครัวเรือน มาฝากไว้ที่ธนาคารเพื่อให้ธนาคารผลิตปุ๋ยให้เกษตรกรมาเบิกถอนเอาไปใช้ประโยชน์ เมื่อวัสดุนั้นย่อยสลายเป็นปุ๋ยแล้ว หรือให้เกษตรกรกู้ยืมปุ๋ยจากธนาคารไปใช้แล้วใช้หนี้ด้วยวัสดุเหลือใช้จากไร่นา หรือปุ๋ยคอก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการผลิตและมีการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและมีราคาถูก โดยมีคณะกรรมการ บริหารงาน มีการกำหนดระเบียบ วิธีการกู้ยืม ฝาก ถอน การส่งใช้คืน ดอกเบี้ยของธนาคาร ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการและให้บริการ

3) จัดตั้งกลุ่มชาวนาผู้จัดการศัตรูข้าว จำนวน 1 กลุ่มต่อชุมชน เพื่อเตือนภัยให้คำแนะนำ ในการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวในชุมชน ส่งเสริมให้ผลิตสารชีวภาพใช้ป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวทดแทน การใช้สารเคมี (หรือการจัดทำแปลงส่งเสริมจัดระบบนิเวศในนาข้าวปลูกพืชชนิดต่างๆ เช่น ไม้ดอกสีเหลือง/ สีขาว หรือพืชผักสวนครัว บริเวณรอบๆ แปลงนาเพื่อลดการระบาดของศัตรูข้าว)

4) จัดตั้งกลุ่มชาวนาผู้ใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อบริหารจัดการเครื่องปลูกข้าวของกลุ่ม เครื่องจักรกลการเกษตรในชุมชน และประสานงานกับกลุ่มผู้ประกอบการรับจ้างให้บริการในชุมชน ทั้งในเรื่อง การไถเตรียมดิน การปลูก และการเก็บเกี่ยวมาให้บริการแก่สมาชิก มีการประชุมหารือร่วมกับผู้ประกอบการ ที่เกี่ยวข้องและผู้รับจ้างทำนาเพื่อสร้างเครือข่าย จำนวน 2 ครั้ง ให้การสนับสนุนเครื่องปลูกข้าว (เครื่องหยอดข้าว หรือเครื่องโรยข้าว ให้กลุ่มในการบริหารจัดการใช้สาดิจิตและให้บริการกับสมาชิกของกลุ่ม)

1.4.2 เพิ่มผลผลิต โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ชาวนาที่เป็นสมาชิก ดังนี้

1) จัดทำแปลงเรียนรู้ การลดต้นทุนการผลิตข้าวแบบประณีต โดยใช้เครื่องจักรกล ได้แก่ เครื่องหยอดข้าว เครื่องโรยข้าว หรือจัดทำแปลงทดสอบชุดเทคโนโลยีการลดต้นทุนการผลิตข้าวที่ได้จากการจัดเวที ชุมชน กระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี การปฏิบัติดูแลรักษาที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อลดต้นทุนและให้ ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพดี มีการบันทึกต้นทุนการผลิต ผลผลิตและรายได้สุทธิ จำนวน 20 ไร่ต่อชุมชน โดยเน้น พื้นที่ที่ติดถนนสายหลักของชุมชนเพื่อให้สามารถเดินทางมาศึกษาดูงานได้สะดวก และเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน

2) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดำเนินการในกลุ่มชาวนา จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

(1) **กลุ่มชาวนาผู้จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์** จำนวน 20 คน มีวัตถุประสงค์ เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยเน้นประเด็นเทคโนโลยีที่เป็นปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้สามารถ แก้ไขปัญหาและสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ดีได้ตามเป้าหมาย ดำเนินการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร จำนวนอย่างน้อย 5 ครั้ง โดยจัดให้มีแปลงเรียนรู้ในพื้นที่ส่วนหนึ่งของแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลเป็นผู้จัดเวทีและมีเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยข้าวหรือ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ ข้าวร่วมเป็นวิทยากร

(2) **กลุ่มชาวนาผู้ผลิตข้าวคุณภาพ** จำนวน 180 – 200 คน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตาม กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเกษตรกรเข้าสู่ระบบ GAP และหรือ Pre-GAP การลดต้นทุน การผลิตข้าว และเพื่อให้เกษตรกรในชุมชนวิเคราะห์ถึงข้อดี ข้อเสีย ของชุดเทคโนโลยีการลดต้นทุนการผลิตข้าว

ที่ทดสอบในแปลงเรียนรู้ รวมถึงให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการลดต้นทุนการผลิตข้าว การเพิ่มประสิทธิภาพ และคุณภาพข้าว จำนวน 3 ครั้ง

3) **จัดงานวันนวัตกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยี** เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรได้ทราบถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการพัฒนาการผลิตข้าว และเป็นตัวอย่างในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชุดเทคโนโลยีการผลิตข้าวเชิงอุตสาหกรรมแบบประณีต จำนวน 2 ครั้ง

4) **จัดทำสื่อเผยแพร่** จัดทำสื่อและชุดองค์ความรู้ในการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพข้าว ได้แก่ ป้ายประชาสัมพันธ์ วิดีโอ สปอตวิทยุ แผ่นพับ แผ่นปลิว โปสเตอร์ บทความ นำสื่อมวลชนดูงาน ข้าวหนังสือพิมพ์ รวมทั้งการเผยแพร่ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และหอกระจายข่าวในชุมชน และสถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น

1.4.3 **การจัดการด้านการตลาด** โดยการส่งเสริมให้มีการจัดประชุมเชื่อมโยงตลาดระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการ เพื่อวางแผนการตลาด กำหนดชนิด/ปริมาณ/คุณภาพของข้าวที่ต้องการจำหน่าย/รับซื้อ และข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน เครือข่ายผู้ประกอบการค้าข้าว สหกรณ์การเกษตร โรงสี และท้องถิ่น โดยมีการประสานเชื่อมโยงด้านการตลาด และเงินทุนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) หรือจับคู่ธุรกิจ (Business Matching) ระหว่างชาวนาผู้ผลิตกับผู้ประกอบการ เพื่อให้มีช่องทางการจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และข้าวคุณภาพ ในราคาที่สูงกว่าข้าวปกติทั่วไป ในท้องตลาด ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร ภาคเอกชน (เช่นโรงสี ผู้ประกอบการค้าข้าว) ธ.ก.ส. และสหกรณ์เพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (ส.ก.ต.) ในการเข้าร่วมรับซื้อผลผลิตทั้งในรูปเมล็ดพันธุ์และข้าวเปลือกคุณภาพดี จำนวน 2 ครั้ง เกษตรเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้อง 50 รายต่อชุมชน

1.4.4 การบริหารจัดการ

1) **ตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม** โดยคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นการเพิ่มสมรรถนะการบริหารจัดการภายในชุมชน เพื่อวางแผนการผลิต การจัดการปัจจัยการผลิต และการตลาด จัดระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเป็น กลุ่ม/ฝ่ายต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและสมาชิก ได้แก่ กลุ่มชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มชาวนาผู้ผลิตข้าวคุณภาพ กลุ่มชาวนาผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มบริหารจัดการศัตรูข้าว และกลุ่มผู้ใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น รวมทั้งการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม และเจ้าหน้าที่

2) **จัดเวทีชุมชน** เพื่อสร้างความเข้าใจของสมาชิกในชุมชน การตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบบริหารจัดการที่ชัดเจน ร่วมกันวางแผนการผลิต และกำหนดเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ลดต้นทุนการผลิต และผลิตข้าวคุณภาพ โดยเน้นการทำนาแบบประณีต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวและเพิ่มคุณภาพผลผลิตข้าว ตั้งแต่การเตรียมดิน การปรับปรุงบำรุงดิน การเลือกเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี การปลูก การดูแลรักษา จนถึงเก็บเกี่ยว รวมทั้งเชื่อมโยงและบริหารจัดการเรื่องการตลาด

3) สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยจัดให้มีกิจกรรม

- (1) จัดประชุมประธานศูนย์ข้าวชุมชนทั่วประเทศ เพื่อสร้างเครือข่ายชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเปลือกคุณภาพดี
- (2) การนำคณะกรรมการกลุ่มศึกษาดูงานเพื่อสร้างประสบการณ์และศึกษาการบริหารจัดการของกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จในหน่วยงานราชการ หรือเอกชน

1.4.5 การประเมินผลโครงการ

กำหนดการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการในพื้นที่ เพื่อทราบผลการดำเนินงานโครงการ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ จำนวน 41 จังหวัด 80 จุด เพื่อนำมาประมวลผล/วิเคราะห์ข้อมูลจัดทำรายงานผลการประเมินผลโครงการ

1.5 ระยะเวลาดำเนินโครงการ ตุลาคม 2558 ถึง กันยายน 2559

1.6 งบประมาณ งบประมาณรวมทั้งสิ้น 300,104,000 บาท

1.7 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

1.7.1 หน่วยงานหลัก กรมการข้าว

1.7.2 หน่วยงานสนับสนุน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 กลุ่มชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดีได้มาตรฐานไว้ใช้เองและกระจายในท้องถิ่นในปีต่อไป จำนวน 15,000 ตัน และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ดี ตันละ 1,500 บาท คิดเป็นมูลค่าเพิ่มรวม 22,500,000 บาทต่อปี

1.8.2 กลุ่มชาวนาผู้ผลิตข้าวคุณภาพ ประมาณ 60,000 ครัวเรือน พื้นที่ 0.60 ล้านไร่ สามารถผลิตข้าวเปลือกคุณภาพดีได้ประมาณ 271,000 ตันข้าวเปลือก (ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น 10% จาก 411 กิโลกรัม เป็น 452 กิโลกรัม) ลดต้นทุนการผลิต ตันละ 1,000 บาท คิดเป็นมูลค่าปีแรก 271 ล้านบาท และปีต่อไป 542 ล้านบาท

1.8.3 สร้างชุมชนชาวนาที่มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน จำนวน 300 ชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนชาวนาอื่นๆ ได้

บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล

2.1 ความสำคัญของการประเมินผล

กรมการข้าว ได้จัดทำโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว โดยการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตข้าวคุณภาพดี และเพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจรตั้งแต่การผลิต การจัดการคุณภาพ และการจัดการด้านการตลาด เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนเพื่อให้มีการจัดการด้านการตลาด โดยการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการ และสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้ชาวนาจำหน่ายข้าวเปลือกในราคาที่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ประกาศให้ปี พ.ศ. 2559 เป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร โดยดำเนินการในพื้นที่ 57 จังหวัด 300 แห่ง ชาวนาเป้าหมาย จำนวน 300 กลุ่มๆ ละ 200 คน พื้นที่ทำนา 600,000 ไร่

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รับผิดชอบประเมินผลโครงการฯ ในช่วงระหว่างการดำเนินงานโครงการ (On-going Evaluation) เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าผลการดำเนินงาน และมีสารสนเทศสำหรับฝ่ายบริหารและผู้เกี่ยวข้องใช้ประกอบการพิจารณา ตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานโครงการบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

2.2.1 ประเมินผลสำเร็จด้านผลผลิต (Outputs) และผลเบื้องต้นหรือผลกระทบระยะสั้น (Effects) ของโครงการ

2.2.2 ประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ

2.3 ขอบเขตของการประเมินผล

2.3.1 ด้านพื้นที่ ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายของโครงการ 57 จังหวัด 300 แห่ง

2.3.2 กลุ่มเป้าหมายที่ทำการประเมินผล

1) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของโครงการ ได้แก่ กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2) ผู้นำหรือตัวแทนกลุ่ม/องค์กร/สถาบันเกษตรกรที่ร่วมโครงการ

3) เกษตรกร/ชาวนาในโครงการ

2.3.3 ระยะเวลาของข้อมูลที่จะทำการประเมินผล

ปีงบประมาณ 2559 (1 ต.ค. 58 – 30 ก.ย. 59)

2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี

2.4.1 การตรวจเอกสาร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558) โดยศูนย์ประเมินผลได้ดำเนินการประเมินผลโครงการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกในทุ่งกุลาร้องไห้ ระยะที่ 2 (ปี 2552-2556) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการผลิตให้เหมาะสมต่อการผลิตข้าวหอมมะลิในทุ่งกุลาร้องไห้ ดำเนินการในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ยโสธร สุรินทร์ และศรีสะเกษ เกษตรกร ประมาณ 77,100 ราย พื้นที่รวม 1,002,705 ไร่ เพื่อยกระดับผลผลิตให้ได้เฉลี่ย 520 กิโลกรัมต่อไร่ และมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิทั้งปริมาณและคุณภาพเพื่อการส่งออก บรรลุเป้าหมายการกินดีอยู่ดี ยกระดับรายได้ของเกษตรกร การประเมินผลครั้งนี้เป็นการประเมินด้านประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการ รวมทั้ง ผลกระทบต่อเนื่อง พบว่า การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่หน่วยงานร่วมโครงการได้รับงบประมาณตามแผนปฏิบัติงานประจำปี แต่ค่อนข้างต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดในโครงการหรือแผนรวมโครงการ (โดยพัฒนาระบบอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ 277,443 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 101 ของเป้าหมายประจำปี และร้อยละ 59 ของเป้าหมายโครงการ การก่อสร้างและปรับปรุงระบบชลประทาน 29 แห่ง ร้อยละ 97 ของเป้าหมาย 30 แห่ง แต่ต่ำกว่าเป้าหมายโครงการค่อนข้างมาก ที่กำหนดไว้ 137 แห่ง ผลผลิตข้าวหอมมะลิปีการผลิต 2556/57 เฉลี่ยต่อไร่ 453 กิโลกรัมต่อไร่ สูงกว่าผลผลิตเฉลี่ยก่อนมีโครงการ และช่วงระหว่างมีโครงการปีการผลิต 2551/52 และปีการผลิต 2553/54 ประมาณ 127 และ 67 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ แต่ต่ำกว่าเป้าหมายโครงการ ประมาณ 67 กิโลกรัมต่อไร่ โดยต้นทุนการผลิตต่อหน่วยผลผลิตปี 2556/57 เฉลี่ย 8.29 บาท/กิโลกรัม ลดลงจากก่อนมีโครงการ ปีการผลิต 2551/52 และระหว่างมีโครงการปีการผลิต 2556/57 เฉลี่ย 1.13 และ 0.42 บาท/กิโลกรัม ตามลำดับ คุณภาพข้าวหอมมะลิของเกษตรกร เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการ พบว่า เกษตรกรที่ผลิตข้าวหอมมะลิในโครงการฯ ระยะที่ 2 เฉลี่ยร้อยละ 56 ผลิตข้าวได้คุณภาพดีคงเดิม ร้อยละ 33 ผลิตข้าวได้คุณภาพดีขึ้นมากกว่าเดิม และร้อยละ 11 ที่ผลิตข้าวได้คุณภาพลดลง เกษตรกรในโครงการขายข้าวหอมมะลิได้ในราคาเฉลี่ย 16.61 บาท/กิโลกรัม หรือ 16,610 บาท/ตัน เนื่องจากบางรายขายข้าวสดทำให้มีความชื้นสูง โดยมีการออมเงินคิดเป็นร้อยละ 60 เฉลี่ยปีละ 30,356 บาท ร้อยละ 40 ไม่มีเงินออม เนื่องจากต้องกู้เงินมาลงทุน เงินที่ได้ต้องนำมาหมุนเวียนใช้จ่ายตลอดปี

ประสิทธิภาพการตลาดข้าวหอมมะลิปีการผลิต 2556/57 ผลิตข้าวหอมมะลिर้อยละ 90 เกษตรกรจำหน่ายเข้าโครงการรับจำนำ โดยปริมาณผลผลิตที่สหกรณ์รวบรวมในช่วงโครงการเฉลี่ย 4,583 ตันต่อสหกรณ์ และพัฒนาคลัสเตอร์กลุ่มข้าวหอมมะลิ รวม 19 สหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์ร้อยละ 62 มีจำนวนคู่ค้าเพิ่มขึ้นจากก่อนมีโครงการ ผู้แทนสหกรณ์ที่ร่วมโครงการ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานเฉลี่ยร้อยละ 56 เห็นว่าข้าวหอมมะลิในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้มีการส่งออกมากขึ้น ร้อยละ 32 เห็นว่า คงเดิม และร้อยละ 12 เห็นว่า ลดลง

การพัฒนาคุณภาพข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ มีปัญหาหลักด้านเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีการปลอมปนมาก และสภาพน้ำที่ไม่แน่นอน จึงควรส่งเสริม สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี พันธุ์ที่มีคุณภาพ หาวิธีการป้องกันการปลอมปนข้าว

หอมมะลิในพื้นที่ทุ่งกุลารักข้าวที่มาจากพื้นที่อื่น โชนิงพันธุ์ข้าว โดยเฉพาะพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการผลิต โดยจัดสรรงบประมาณให้ต่อเนื่องกับกิจกรรมที่ดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแล ซ่อมบำรุงรักษาให้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง สำหรับด้านการตลาด ควรพัฒนาการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการจำหน่ายผลผลิตข้าวจากพื้นที่ถึงผู้ส่งออกโดยตรง ผลักดันให้ใช้ตราสินค้า จีไอ ของอียู เพื่อการส่งเสริมให้ข้าวหอมมะลิ 105 เป็นข้าวที่เหมาะสมในพื้นที่เฉพาะ (GI : สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์) และมีชื่อเสียงแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2555) โดยศูนย์ประเมินผลได้ดำเนินการประเมินผลโครงการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกในทุ่งกุลาร้องไห้ ระยะที่ 2 (ปี 2552-2556) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการผลิตให้เหมาะสมต่อการผลิตข้าวหอมมะลิ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิ ในระยะเวลา 5 ปี และมีแนวทางการดำเนินงานแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ของหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 7 หน่วยงาน ซึ่งการประเมินผลเป็นการประเมินผลการดำเนินงานช่วง 2 ปีแรกของโครงการ พบว่า การทำนาหลังมีโครงการปี 2553/2554 ได้รับผลผลิตเฉลี่ย 386.44 กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นจากก่อนมีโครงการปี 2551/52 ที่ได้รับผลผลิต 326.04 กิโลกรัมต่อไร่ หรือเพิ่ม 60.40 กิโลกรัมต่อไร่ มีการใช้ต้นทุนการผลิตรวมทั้งหมดเฉลี่ย 3,365.70 บาทต่อไร่ เพิ่มขึ้นจากก่อนมีโครงการที่ใช้ต้นทุนรวม 3,072.50 บาทต่อไร่ หรือเพิ่มขึ้น 293.50 บาทต่อไร่ แต่เมื่อพิจารณาต้นทุนรวมต่อหน่วยแล้ว ต้นทุนลดลงเฉลี่ย 0.72 บาทต่อกิโลกรัม อย่างไรก็ตามโครงการยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดเป้าหมายจะเพิ่มผลผลิตเป็น 460 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ยังต้องใช้น้ำฝนเป็นหลักในการทำนา แม้จะมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแต่เป็นการดำเนินการที่มีวัตถุประสงค์หลักในการบรรเทาแก้ปัญหาน้ำท่วม รวมทั้งยังไม่มีส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินตามที่กำหนดไว้ในแผนงานโครงการ ด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรใช้ในปริมาณค่อนข้างสูงเฉลี่ย 29.49 กิโลกรัมต่อไร่ จากปริมาณที่เหมาะสม 15 กิโลกรัมต่อไร่ มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 16.21 เท่านั้น ที่ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ข้าวชุมชนตามโครงการ นอกนั้นใช้จากแหล่งอื่นๆ เนื่องจากการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนยังมีการกระจายไม่ทั่วถึง สำหรับด้านการส่งเสริมการผลิตข้าวคุณภาพดี (GAP) มีเกษตรกรได้รับการรับรองการผลิตข้าวคุณภาพดี 9,393 แปลง ค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ที่มีจำนวน 84,271 ครัวเรือน ส่วนผลตามวัตถุประสงค์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการตลาดของสถาบันเกษตรกร พบว่า สหกรณ์การเกษตรทั้ง 16 แห่ง สามารถรวบรวมข้าวเปลือกได้ปริมาณเพิ่มขึ้น โดยผลผลิตประมาณร้อยละ 70 เป็นการรวบรวมให้พ่อค้า ซึ่งสหกรณ์ได้รับค่าดำเนินการตันละ 100 – 300 บาท ซึ่งไม่เกิดอำนาจต่อรองแต่อย่างใด ส่วนที่เหลือซื้อขายเป็นข้าวสารตลอดปี โดยยังไม่มีเชื่อมโยงถึงตลาดส่งออก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ ควรนำแนวทางการดำเนินงานตามแผนงานโครงการมาประกอบการกำหนดกิจกรรมในแต่ละปี คำนึงถึง การดำเนินงานในเชิงพื้นที่โดยประชุมร่วมกัน และประสานกันเป็นระยะ ควรมีการจัดตั้งกลุ่มการผลิต และจัดหาตลาดรองรับเพื่อเป็นการกระตุ้นขยายผลให้

เกษตรกรสนใจทำการผลิตข้าวคุณภาพดีมากขึ้น ควรปรับปรุงระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ที่ก่อนสร้างไว้เดิมให้สามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น

กรมการข้าว (2554) ได้จัดทำเอกสารประกอบการประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสวันข้าวและชาวนาแห่งชาติ ครั้งที่ 2 ปี 2554 โดยดำเนินการศึกษาวิจัยการเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตข้าวในพื้นที่การผลิตข้าวตำบลท่าช้าง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก โดยทำการประชาพิจารณ์ วิเคราะห์พื้นที่ คัดเลือกเกษตรกร ถ่ายทอดเทคโนโลยี จัดงานรณรงค์สาธิต ประเมินผลการยอมรับ จัดทำแปลงส่งเสริม จำนวน 300 ไร่ และแปลงเรียนรู้ จำนวน 20 ไร่ แบ่งเป็น 12 กรรมวิธี มีปัจจัยหลัก คือ อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ ปัจจัยรอง คือ การจัดการศัตรูข้าว และการใช้ปุ๋ย ผลการดำเนินงาน มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ จำนวน 50 ราย สามารถลดต้นทุนเฉลี่ยจาก 4,950 บาทต่อไร่ เป็น 3,350 บาท ต่อไร่ การจัดทำแปลงเรียนรู้ พบว่า การปลูกแบบหยอดเมล็ดพันธุ์อัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับการจัดการศัตรูข้าวแบบผสมผสาน และใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน มีค่าเฉลี่ยต้นทุนต่อไร่ต่ำที่สุด 3,974 บาทต่อไร่ และเกษตรกรร้อยละ 90.4 มีความพึงพอใจ และยอมรับเทคโนโลยี

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2552) โดยศูนย์ประเมินผลได้ดำเนินการประเมินผลโครงการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกในทุ่งกุลาร้องไห้ (ปี 2548 – 2551) ปี 2552 ซึ่งเป็นการประเมินผลหลังสิ้นสุดโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลได้และผลกระทบเบื้องต้นจากการดำเนินงานโครงการ พบว่า ผลได้จากการดำเนินกิจกรรมไม่ครอบคลุมอย่างทั่วถึง ทำให้โครงการไม่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทั้งด้านการเพิ่มผลผลิตและรายได้ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานการผลิต มีเกษตรกรร้อยละ 85 พึงพอใจการใช้ประโยชน์ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ และร้อยละ 49 พึงพอใจต่อการปรับปรุงแหล่งน้ำเนื่องจากการใช้ประโยชน์ยังน้อย ส่วนการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต โดยการส่งเสริมการผลิตข้าว GAP เกษตรกรปฏิบัติตามครบทุกขั้นตอนเพียง ร้อยละ 19 และใช้ประโยชน์จากศูนย์ข้าวชุมชนร้อยละ 65 และการจัดการธุรกิจตลาดข้าวของสถาบันเกษตรกร เกษตรกรร้อยละ 73 พึงพอใจในการดำเนินงาน ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการ คือ องค์การบริหารจัดการโครงการที่ ได้รับการแต่งตั้งไม่ได้ปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ ทำให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินงานโดยขาดการบูรณาการ ทำให้เกษตรกรในแต่ละพื้นที่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานไม่ครบทุกกิจกรรม ดังนั้น หากจะมีการดำเนินงานโครงการในระยะต่อไป รัฐบาลควรดำเนินการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกเป็นอันดับแรก เมื่อมีความพร้อมแล้วค่อยพัฒนาด้านอื่น โดยบูรณาการการทำงานตามสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ สำหรับ สิ่งที่โครงการจัดทำไว้ในระยะแรกหน่วยงานควรผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

กรมการข้าว (2551) โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยโครงการวิจัยประจำปี 2551 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ดำเนินการวิจัยโครงการลดต้นทุนการผลิตข้าวด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม เฉพาะพื้นที่ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการลดต้นทุนการผลิตข้าวอย่างมีระบบและถึงมือชาวนาโดยตรง โดยดำเนินงานคัดเลือกพื้นที่นำร่องเขตชลประทาน 10 จังหวัด ได้แก่ สุพรรณบุรี นครปฐม ฉะเชิงเทรา กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ชัยนาท พิษณุโลก ปทุมธานี และสิงห์บุรี จัดฝึกอบรม

เกษตรกรที่ร่วมโครงการและเกษตรกรใกล้เคียงจำนวน 250 ราย และจัดทำแปลงทดลอง (ตามกรรมวิธี 3 กรรมวิธี คือ (1) แนะนำเทคโนโลยีใหม่: การปลูกข้าวโดยวิธีโยนกกล้า หรือปักดำด้วยเครื่อง (2) เทคโนโลยีปรับใช้ : การปลูกข้าวโดยวิธีการหว่านน้ำตม และ (3) วิธีการของเกษตรกร เก็บข้อมูลผลผลิต ข้อมูลเศรษฐศาสตร์ ต้นทุนการผลิต คำนวณรายได้และกำไรสุทธิ) ผลการทดลอง พบว่า เทคโนโลยีการปลูกโดยวิธีโยนกกล้า และกรรมวิธีการปลูกโดยวิธีหว่านน้ำตมตามคำแนะนำ มีต้นทุนการผลิตต่อไร่ น้อยกว่าเทคโนโลยีการปลูกโดยวิธีหว่านน้ำตมของเกษตรกร ยกเว้นการปลูกโดยใช้เครื่องปักดำ ซึ่งต้นทุนการผลิตสูงกว่าวิธีของเกษตรกร โดยต้นทุนการผลิตในเทคโนโลยีที่ (1) เฉลี่ย 4,057 บาท/ไร่ (ยกเว้นเครื่องปักดำเฉลี่ย 4,772 บาท) ส่วนการปลูกโดยวิธีหว่านน้ำตมตามคำแนะนำมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 4,175 บาท/ไร่ ในขณะที่การปลูกโดยวิธีหว่านน้ำตมของเกษตรกรมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยอยู่ที่ 5,216 บาท/ไร่ และจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรที่สูงมากกว่าเทคโนโลยีแบบที่ (1) และ (2) คือ ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์และค่าแรงปลูกข้าว ค่าปุ๋ยและค่าแรงหว่านปุ๋ย ค่าสารเคมีและค่าแรงพ่น ค่าน้ำมันในการสูบน้ำและการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้ ความพึงพอใจของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี กรุงเทพมหานคร ฉะเชิงเทรา มีความพึงพอใจกับเทคโนโลยีการโยนกกล้าและได้นำไปขยายผลในฤดูนาปี 2552 จำนวนกว่า 1,000 ไร่ ส่วนเทคโนโลยีการหว่านน้ำตมตามคำแนะนำ เกษตรกรส่วนใหญ่พึงพอใจกับการลดอัตราเมล็ดพันธุ์และลดอัตราปุ๋ยเคมี และได้นำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง ส่วนด้านการจัดการศัตรูข้าวแบบผสมผสาน เกษตรกรยังไม่แน่ใจเนื่องจากไม่แม่นยำ และยังขาดทักษะในการจำแนกชนิดศัตรูข้าวเพื่อการป้องกันกำจัดที่ถูกต้อง

2.4.2 แนวคิดและทฤษฎี

1) แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผล (Evaluation)

บรรเทิง มาแสง (2546) ได้สรุปความหมายของการประเมินผลดังนี้ การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการที่จะวัดและทำการวิเคราะห์ว่าผลที่เกิดจากการดำเนินงานนั้นตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลหรือไม่ ผลกระทบเป็นไปตามที่วางแผนหรือไม่ การประเมินผลมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทเรียนทั้งในแง่บวกและแง่ลบ เพื่อนำบทเรียนนี้ไปใช้ในการปรับปรุงโครงการเดิมหรือจัดทำโครงการใหม่ การประเมินผลโครงการแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามระยะเวลาดำเนินโครงการดังนี้

(1) การประเมินผลก่อนเริ่มโครงการ (Ex-ante or Pre-Project Evaluation) เป็นการประเมินผลก่อนการดำเนินงานตามโครงการ วัตถุประสงค์ในการประเมินผล เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ โดยการวิเคราะห์ว่าผลที่จะได้ตามโครงการนั้น จะคุ้มกับการลงทุนหรือไม่ เป็นการวิเคราะห์เสนอผู้ที่มีหน้าที่ในการอนุมัติโครงการ

(2) การประเมินผลระหว่างการดำเนินงานโครงการ (Ongoing Evaluation) เป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตที่ได้ (Output) กับผลกระทบในระยะสั้นของโครงการ (Effect) การประเมินผลในระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน

ตามโครงการให้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นการป้องกันไม่ให้โครงการล้มเหลว นอกจากนี้บทเรียนที่ได้จากการประเมินผลยังสามารถนำไปใช้ในการจัดทำโครงการอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกันได้

(3) การประเมินผลหลังจากโครงการสิ้นสุดแล้ว (Ex-post Evaluation) การประเมินผลในลักษณะนี้เป็นการประเมินผลกระทบ (Impact) อันเกิดจากการดำเนินงานตามโครงการโดยการเปรียบเทียบผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างก่อนและหลังการดำเนินงาน เป็นการวิเคราะห์ว่าผลการดำเนินงานนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม นอกจากนั้นบทเรียนซึ่งไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการจะได้นำไปประกอบการพิจารณาเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการอื่นๆ ต่อไป

2) แบบจำลองการติดตามและประเมินผล

ในการประเมินผลบางโครงการได้จำแนกตัวแปรหรือองค์ประกอบของโครงการออกเป็น 4 กลุ่ม โดยใช้แบบจำลอง IOEI ซึ่งเป็นแบบจำลองแบบหนึ่งในการประเมินผล คือ

(1) ปัจจัย (Input : I) คือ ทรัพยากรที่นำมาใช้ในกระบวนการ (Processes) ของแต่ละกิจกรรม เพื่อผลิตผลได้ทรัพยากรเหล่านี้ คือ งบประมาณ บุคลากร เครื่องจักร เครื่องมือ และอื่นๆ

(2) ผลได้ (Output : O) คือ ผลผลิตเบื้องต้นที่เกิดจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในโครงการ ผลได้อาจเป็นผลได้เชิงปริมาณและผลได้เชิงคุณภาพ ในบางกรณีผลได้ (Output) ของกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นปัจจัย (Input) ของอีกกิจกรรมหนึ่งได้

(3) ผลกระทบระยะสั้น (Effect : E) คือ ผลที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากผลได้ในกิจกรรมของโครงการ ผลกระทบนี้อาจจะเป็นผลตามที่วางแผนไว้หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้วางแผนไว้ซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ

(4) ผลกระทบต่อเนื่อง (Impact : I) คือ ผลกระทบที่เกิดต่อเนื่องจากผลกระทบระยะสั้นซึ่งเป็นผลลัพธ์ระดับสูงของโครงการ

3) การวิเคราะห์ความพึงพอใจ/ทัศนคติ

ตัวชี้วัดบางตัวสามารถวัดได้ง่าย โดยเฉพาะที่แสดงออกทางกายภาพสังเกตเห็นได้ชัดเจน เช่น เพศ หรือตัวชี้วัดที่บอกความแตกต่างได้ชัดเจน เช่น ระดับการศึกษา อายุ เป็นต้น ผู้ประเมินผลหรือผู้วิจัยสามารถจะวัดค่าของตัวชี้วัดเหล่านี้โดยมาตราต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นได้ไม่ยาก แต่มีตัวชี้วัดบางตัวที่ผู้ประเมินผลต้องการจะวัด แต่ตัวชี้วัดนั้นสังเกตหรือสอบถามถึงความแตกต่างได้ไม่ถนัดนัก เช่น ทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม และความพึงพอใจ เป็นต้น ตัวชี้วัดพวกนี้ต้องอาศัยเครื่องมือวัดที่ผู้ประเมินผลหรือผู้วิจัยต้องสร้างขึ้นมาเป็นพิเศษเพื่อที่จะวัดข้อเท็จจริงนั้นได้อย่างแม่นยำ (Validity) และเที่ยงตรง (Reliability) ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการสร้างเครื่องมือที่จะใช้วัดตัวแปรด้วยวิธีที่นิยมใช้กันในทางสังคมศาสตร์โดยทั่วไป คือ เครื่องมือวัดด้วยวิธีของ Likert วิธีนี้คิดค้นโดย Dr. Rensis Likert ผู้อำนวยการของ Social Science Research Center ของมหาวิทยาลัยมิชิแกน เมื่อ ค.ศ. 1935 เป็นวิธีการวัดตัวแปรที่นิยมใช้กันทั่วไปในงานวิจัยโดยเฉพาะมักนำมาใช้ในการวัดทัศนคติของ

บุคลากรฝ่ายต่างๆ เพราะทำได้ง่ายและได้ผลดีพอสมควร วิธีการได้มาซึ่งเครื่องมือวัดของ Likert นี้มีขั้นตอนในการปฏิบัติคือ

(1) ผู้วิจัยจะต้องเขียนข้อความหรือคำถามเกี่ยวกับตัวชี้วัดที่ต้องการวัดมาจำนวนหนึ่ง โดยการเขียนให้มีจำนวนคำถามมากกว่าที่ต้องการใช้จริงๆ ประมาณครึ่งหนึ่ง คำถามที่เขียนนั้นให้มีปนๆ กัน ทั้งที่มองในด้านดี และที่มองในด้านไม่ดี แต่ไม่ควรมีคำถามที่มีความหมายกลางๆ

(2) กำหนดระดับของการแสดงความคิดเห็น ในคำถามแต่ละข้อว่าเห็นด้วยหรือไม่ เช่น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

(3) กำหนดระดับคะแนนของความคิดเห็นแต่ละระดับ ซึ่งโดยทั่วไป มักนิยมที่จะให้คะแนนดังนี้

5 คะแนน	สำหรับเห็นด้วยอย่างยิ่ง
4 คะแนน	สำหรับเห็นด้วย
3 คะแนน	สำหรับไม่แน่ใจ
2 คะแนน	สำหรับไม่เห็นด้วย
1 คะแนน	สำหรับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ต่อจากนั้นนำมากำหนดเกณฑ์คะแนนเป็นช่วงๆ ซึ่งมีวิธีคำนวณหาช่วงของคะแนนได้ดังนี้

$$\text{ช่วงคะแนนเฉลี่ย} = \frac{\text{คะแนนมาก} - \text{คะแนนน้อย}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

โดยที่ คะแนนมาก คือ คะแนนที่กำหนดมากที่สุดตามแบบสอบถาม

คะแนนน้อย คือ คะแนนที่กำหนดน้อยที่สุดตามแบบสอบถาม

จำนวนระดับ คือ กำหนดระดับการวัดไว้ 5 ระดับ คือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/ไม่เห็นด้วย/ไม่แน่ใจ/เห็นด้วย/เห็นด้วยอย่างยิ่ง (หรือจะกำหนดเป็น น้อยที่สุด/น้อย/ปานกลาง/มาก/มากที่สุด)

เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ช่วงคะแนนเฉลี่ย = $(5-1)/5 = 0.80$ จากนั้นนำช่วงคะแนนไปกำหนดระดับความสำเร็จตั้งแต่ 1 ถึง 5 ดังนี้

ค่าคะแนน ผลการประเมินผล

1.00 – 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/น้อยที่สุด
1.81 – 2.60	ไม่เห็นด้วย/น้อย
2.61 – 3.40	ไม่แน่ใจ/ปานกลาง
3.41 – 4.20	เห็นด้วย/มาก
4.21 – 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง/มากที่สุด

ในการกำหนดระดับคะแนน สามารถกำหนดได้หลายระดับ เช่น 3 ระดับ 5 ระดับ ขึ้นอยู่กับผู้ประเมินผลจะกำหนด ซึ่งวิธีการคำนวณค่าคะแนนก็จะปฏิบัติเหมือนกับตัวอย่างข้างต้น

2.5 วิธีการประเมินผล

2.5.1 รูปแบบ และประเภทการประเมินผล

1) รูปแบบการประเมินผล

การประเมินผลโครงการในครั้งนี้ ได้คำนึงถึงช่วงเวลา และกระบวนการดำเนินงานตามขั้นตอนของโครงการฯ และอยู่ระหว่างดำเนินโครงการ จึงไม่สามารถใช้รูปแบบ IOEI ซึ่งวัดถึงผลกระทบระยะยาวได้ ดังนั้นในการประเมินผลครั้งนี้จึงได้นำแบบจำลอง IOEI มาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมของช่วงระยะเวลาและขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน เป็นรูปแบบการประเมินผล MIOE ประกอบด้วย

(1) การบริหารจัดการ (Management: M) คือ กระบวนการคิดวางแผนและดำเนินการให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้แก่การจัดตั้งองค์การบริหารในรูปแบบคณะกรรมการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนการติดตามกำกับงาน การประสานงานระหว่างหน่วยงานและภายในหน่วยงาน รวมทั้งการประสานงานกับกลุ่มประชาชนเป้าหมาย

(2) ปัจจัยนำเข้า (Input : I) คือ ปัจจัยหรือทรัพยากรที่นำมาใช้ในกระบวนการ (Processes) ของแต่ละกิจกรรมเพื่อผลิตผลได้ ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร เครื่องจักร เครื่องมือ และอื่นๆ

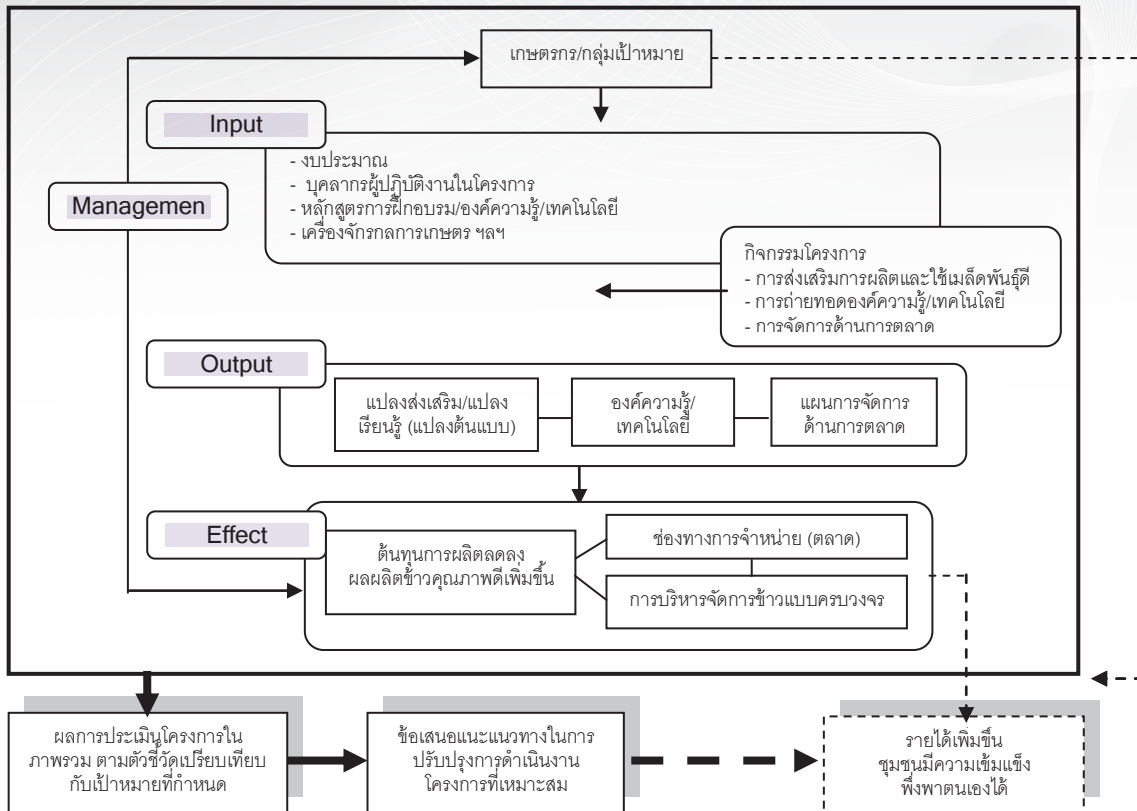
(3) ผลได้ (Output : O) คือ ผลผลิตเบื้องต้นที่เกิดจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในโครงการ ผลได้อาจเป็นผลได้เชิงปริมาณและผลได้เชิงคุณภาพ ในบางกรณีผลได้ (Output) ของกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นปัจจัย (Input) ของอีกกิจกรรมหนึ่งได้

(4) ผลกระทบระยะสั้น (Effect : E) คือ ผลที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากผลได้ในกิจกรรมของโครงการ ที่เป็นได้ทั้งผลกระทบตามที่วางแผนไว้ และผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้วางแผนไว้ และทำการวัดเปรียบเทียบกับเป้าหมาย หรือเปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการ

2) ประเภทการประเมินผล

เนื่องจากโครงการได้ดำเนินงานมาในระยะหนึ่งแล้ว แต่ยังไม่สิ้นสุดโครงการ ในการประเมินผลครั้งนี้ จึงเป็นการประเมินผลประเภทระหว่างการดำเนินโครงการ (Ongoing Evaluation) เพื่อนำผลการประเมินที่ได้ไปประกอบการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานโครงการและในระยะต่อไปให้ดีขึ้น

3) กรอบแนวคิดในการประเมินผล โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ปี 2559 ได้ดังนี้ (ภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการประเมินผล โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปีงบประมาณ 2559

2.5.2 ประเด็น และตัวชี้วัด

จากกรอบแนวคิดของการประเมินผลที่นำมาประยุกต์ใช้ ได้สร้างเป็นประเด็นที่ต้องการประเมินผล และกำหนดตัวชี้วัดที่สำคัญโดยใช้เกณฑ์เปรียบเทียบผลกับเป้าหมายของโครงการ ก่อนและหลังมีโครงการ เพื่อตัดสินผลสำเร็จของโครงการในภาพรวม ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 ประเด็นและตัวชี้วัดในการประเมินผลโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ปี 2559

ประเด็น	ตัวชี้วัด
1) การบริหารจัดการ (Management)	
- การเตรียมการ	1.1 ระดับความเหมาะสมของหลักเกณฑ์ เงื่อนไข การคัดเลือก เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ
- การประชุมชี้แจง การประชาสัมพันธ์	1.2 ระดับความเหมาะสมของคู่มือโครงการ เอกสารคำแนะนำ เกษตรกร
- การติดตามโครงการ	1.3 ระดับความเข้าใจโครงการของผู้เกี่ยวข้อง 1.4 ระดับความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการโครงการ และการปฏิบัติงานในชุมชน/กลุ่ม 1.5 จำนวนหน่วยงานที่มีการบูรณาการงานในโครงการ/คณะกรรมการ ต่างๆ (ส่วนกลาง จังหวัด) 1.6 จำนวนครั้งของการติดตามการปฏิบัติงานในพื้นที่ของหน่วยงาน ส่วนกลาง เขต จังหวัด
2) ปัจจัยนำเข้า (Input)	
- งบประมาณ	2.1 ร้อยละของงบประมาณที่ใช้จ่ายจริง (งบประมาณที่ใช้ไป เปรียบเทียบกับงบประมาณที่ได้รับ) 2.2 ระดับความพร้อม ความทันเวลาของงบประมาณ
- องค์กร/หน่วยงานดำเนินงานโครงการ	2.3 จำนวนหน่วยงาน/องค์กรที่ร่วมดำเนินงานโครงการ
- เกษตรกร	2.4 ร้อยละของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ
- พื้นที่	2.5 จำนวนพื้นที่ที่มีศักยภาพการผลิตข้าวในโครงการ
- ความรู้	2.6 จำนวนหลักสูตรการอบรมเปรียบเทียบกับเป้าหมาย 2.7 ระดับความเหมาะสมของหลักสูตรการอบรม

ประเด็น	ตัวชี้วัด
3) ผลได้/ผลผลิต (Output)	
- การส่งเสริมการผลิตและใช้เมล็ดพันธุ์ดี	3.1 ร้อยละของกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริม (จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ ตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ผลิตปุ๋ย อินทรีย์ บริหารจัดการศัตรูข้าว การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร)
- การถ่ายทอดองค์ความรู้/เทคโนโลยี	3.2 ร้อยละของเกษตรกรที่มีการจัดทำแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว 3.3 จำนวนแปลงเรียนรู้ 3.4 จำนวนครั้งของการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3.5 จำนวนช่องทาง/ประเภท/ชนิด/สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดเทคโนโลยี
- การจัดการด้านการตลาด	3.6 จำนวนครั้งของการจัดประชุมเชื่อมโยงตลาด และจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 3.7 จำนวนแผนการตลาด
4) ผลเบื้องต้น/ผลกระทบระยะสั้น (Effect)	
- การผลิต (ลดต้นทุน /เพิ่มผลผลิต) (แปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว แปลงเรียนรู้)	4.1 ร้อยละของเกษตรกรในโครงการที่มีการผลิตตามกระบวนการลดต้นทุน (ใช้เมล็ดพันธุ์ดี ใช้อัตราเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม ใช้ปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพ การกำจัดโรคโดยใช้สารชีวภัณฑ์ ใช้ระบบนิเวศ ใช้เครื่องจักรกลร่วมกัน) 4.2 ค่าใช้จ่ายในการผลิตของเกษตรกร (ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าไถ ค่าหว่าน) 4.3 ร้อยละของเกษตรกรที่สามารถลดต้นทุนการผลิตข้าวลงไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท/ตัน (เกณฑ์ = ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80) 4.4 ปริมาณการใช้สารเคมี/ปุ๋ยเคมี ลดลง 4.5 แหล่งเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ในการผลิต 4.6 จำนวนพื้นที่ที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว/ข้าวคุณภาพได้มาตรฐานเพิ่มขึ้น 4.7 ร้อยละของกลุ่มที่มีการบริหารจัดการการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจร(มีการวางแผน การผลิต การตลาด การบริหารจัดการภายในกลุ่ม) 4.8 ร้อยละของเกษตรกรที่เห็นว่านำเทคโนโลยีการผลิตไปใช้ในแปลงนาแล้วเกิดผลดี

ประเด็น	ตัวชี้วัด
- การตลาด	4.9 จำนวนช่องทางการตลาดข้าวของกลุ่มเพิ่มขึ้น 4.10 ปริมาณและราคาข้าวเพิ่มขึ้น
- สังคม	4.11 ร้อยละของกลุ่มที่มีการบริหารจัดการภายในกลุ่ม 4.12 ร้อยละของกลุ่มที่จัดตั้งแล้วมีกิจกรรมต่อเนื่อง 4.13 ร้อยละของเกษตรกรในโครงการที่นำรูปแบบแปลงต้นแบบไปดำเนินการในพื้นที่ตนเอง 4.14 ระดับความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีภายในชุมชน
- ความพึงพอใจต่อโครงการ	4.15 ระดับความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานโครงการ

2.5.3 การรวบรวมข้อมูล

1) วิธีการรวบรวมข้อมูล การประเมินผลนี้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยข้อมูลปฐมภูมิลำดับข้อมูลโดยการสำรวจด้วยตัวอย่าง ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ลักษณะของแบบสอบถามมีทั้งข้อคำถามแบบเติมคำ เลือกตอบ การสอบถามความคิดเห็น

2) แหล่งข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลได้มาจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง ดังนี้

2.1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่ตกเป็นตัวอย่าง ตามขั้นตอนและวิธีการสุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ตัวอย่างมีการกระจายและเป็นตัวแทนของประชากรได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) หน่วยตัวอย่างเกษตรกร

(1.1) ขนาดตัวอย่างกลุ่มเป้าหมายเกษตรกร ที่มีการดำเนินงานโครงการนี้จำนวน 300 กลุ่ม ๆ ละ 200 ราย รวม 60,000 ราย โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 80 กลุ่ม (ประมาณร้อยละ 27) เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ทัน กำหนดขนาดตัวอย่างเกษตรกรของแต่ละกลุ่ม ประมาณ 5 - 8 รายต่อกลุ่ม ได้จำนวนตัวอย่าง 400 - 640 ราย เนื่องจากเกษตรกรภายในกลุ่มมีลักษณะที่คล้ายกัน (Homogeneous) ซึ่งหากมีการแยกกลุ่มย่อยตามกิจกรรมต่างๆ ให้ใช้จำนวนตัวอย่างขั้นสูง (8 รายต่อกลุ่ม)

(1.2) การสุ่มตัวอย่าง เลือกกลุ่มตัวอย่างจากบัญชีรายชื่อกลุ่มเป้าหมายของโครงการ โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทน (Simple Random without Replacement) ได้กลุ่มตัวอย่างตกอยู่ใน 41 จังหวัด และเลือกเกษตรกรในแต่ละกลุ่มที่ตกเป็นตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทน (Simple Random without Replacement) จากบัญชีรายชื่อเกษตรกรในแต่ละกลุ่มได้เกษตรกร จำนวน 400 - 640 ราย

(2) หน่วยตัวอย่างผู้นำกลุ่ม โดยเลือกผู้นำกลุ่มทุกกลุ่มที่ตกเป็นตัวอย่าง รวม 80 ราย

(3) หน่วยตัวอย่างเจ้าหน้าที่หน่วยงาน ที่รับผิดชอบโครงการในระดับพื้นที่ ใช้แผนแบบการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling Method) ผู้ที่รับผิดชอบงานโครงการของแต่ละหน่วยงานที่ร่วมโครงการ ประมาณ 41 จังหวัด ๆ ละ 5 ราย รวม 205 ราย

2.2) ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการทบทวน รวบรวมเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ได้แก่ เอกสารประกอบการประชุม สรุปผลการประชุมคณะกรรมการ เอกสารโครงการ รายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานโครงการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากเว็บไซต์ เป็นต้น

2.5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) คือค่าเฉลี่ย ค่าผลรวม ค่าร้อยละ เพื่ออธิบายประกอบตาราง และวิธีการทางคณิตศาสตร์ การวิเคราะห์ที่ใช้มาตรวัดของ ลิเคิร์ต (Likert Scale) คือ การให้คะแนนและคำนวณผลการประเมิน โดย

1) แบ่งช่วงของระดับคะแนนการประเมินข้อมูลเชิงคุณภาพ ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ “น้อย/ควรปรับปรุง” “ปานกลาง” และ “มาก/ดี” โดยทำการแบ่งระดับคะแนนที่มีค่าอยู่ระหว่าง 1.00 - 3.00 เป็น 3 ช่วง คือ ระดับคะแนน 1.00 - 1.66 จัดอยู่ในช่วง “น้อย/ควรปรับปรุง” ระดับคะแนน 1.67 - 2.33 จัดอยู่ในช่วง “ปานกลาง” ระดับคะแนน 2.34 - 3.00 จัดอยู่ในช่วง “มาก/ดี” (ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 ระดับคะแนนของผลการประเมินในแต่ละระดับ

ผลการประเมิน	ระดับคะแนนที่ได้รับ	ช่วงค่าเฉลี่ยการประเมินผล
มาก/ดี	3	2.34 – 3.00
ปานกลาง	2	1.67 – 2.33
น้อย/ควรปรับปรุง	1	1.00 – 1.66

2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล

ผู้บริหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้ผลการประเมินที่ได้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการจัดทำแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องข้าวในระยะยาวให้กับชาวนาทั่วประเทศ

บทที่ 3 ผลการประเมิน

การประเมินผลโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปี 2559 นี้ เป็นการประเมินผลระหว่างมีโครงการ (On-going Evaluation) จำแนกการประเมินผลตามรูปแบบการประเมินในประเด็นต่างๆ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ (Management) 2) ปัจจัยนำเข้า (Input) 3) ผลได้ (Output) และ 4) ผลกระทบระยะสั้น (Effect) โดยมีผลการประเมินผล ดังนี้

3.1 ด้านการบริหารจัดการ (Management)

3.1.1 การบริหารจัดการในโครงการ

1) การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ ได้แก่ 1) เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตไม่เสี่ยงต่อฝนแล้ง/น้ำท่วม 2) ชาวนามีความพร้อมและสมัครใจที่จะร่วมโครงการ สามารถปฏิบัติตามคำแนะนำของโครงการ 3) เป็นชุมชนที่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์ข้าวชุมชนที่มีความพร้อมหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์การเกษตร กลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นต้น 4) มีการรวมกลุ่มชาวนากลุ่มละ 200 คน พื้นที่ปลูกข้าว 2,000 ไร่ จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว สามารถเลือกกลุ่มเป้าหมายได้เกินเป้าหมายของโครงการ และจากการสำรวจความเห็นของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มที่ร่วมโครงการ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า หลักเกณฑ์เงื่อนไขการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายมีความเหมาะสมในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.78 โดยเกษตรกรมีความพึงพอใจระดับมาก ด้วยคะแนน 2.83 สูงกว่าเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีระดับคะแนน 2.40 (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ระดับความเหมาะสมของหลักเกณฑ์ เงื่อนไข การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

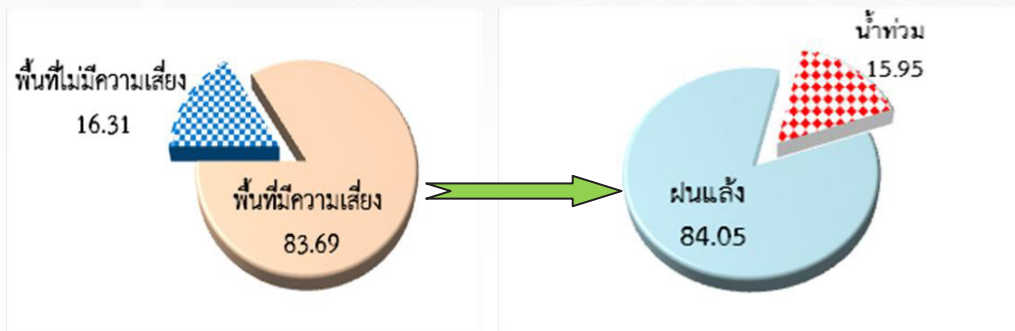
หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความเหมาะสม				คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1. เจ้าหน้าที่	44.24	51.52	4.24	100.00	2.40	มาก
2. เกษตรกร	82.89	16.95	0.16	100.00	2.83	มาก
เฉลี่ย	78.35	21.01	0.64	100.00	2.78	มาก

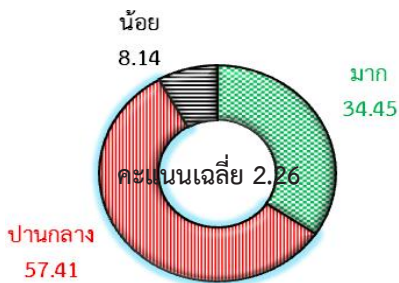
ที่มา: จากการสำรวจ

เกษตรกร ร้อยละ 83.69 เห็นว่า พื้นที่ของตนเองที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมในโครงการยังมีความเสี่ยงต่อภาวะฝนแล้งและน้ำท่วมอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.23 และร้อยละ 16.31 เห็นว่าไม่มี

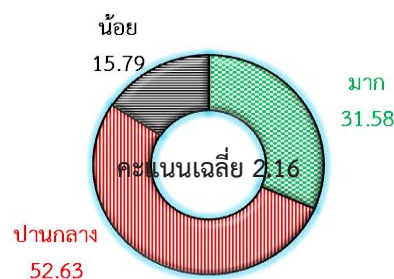
ความเสี่ยง โดยเกษตรกร ร้อยละ 84.05 เห็นว่า พื้นที่มีความเสี่ยงเรื่องฝนแล้ง และร้อยละ 15.95 เห็นว่าพื้นที่มีความเสี่ยงเรื่องน้ำท่วม ทั้งนี้ เกษตรกรที่เห็นว่าพื้นที่มีความเสี่ยงเรื่องฝนแล้ง ร้อยละ 34.45 เห็นว่าเสี่ยงในระดับมาก ร้อยละ 57.41 ระดับปานกลาง และร้อยละ 8.14 ระดับน้อย ส่วนเกษตรกรที่เห็นว่าพื้นที่มีความเสี่ยงเรื่องน้ำท่วม ร้อยละ 31.58 เห็นว่าเสี่ยงในระดับมาก ร้อยละ 52.63 ระดับปานกลาง และร้อยละ 15.79 ระดับน้อย (ภาพที่ 3.1 3.2 และ 3.3)

ภาพที่ 3.1 ระดับความเห็นของเกษตรกรต่อความเสี่ยงของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ
ที่มา : จากการสำรวจ

ภาพที่ 3.2 ระดับความเสี่ยงการเกิดฝนแล้ง
ที่มา : จากการสำรวจ

ภาพที่ 3.3 ระดับความเสี่ยงการเกิดน้ำท่วม
ที่มา : จากการสำรวจ

2) การคัดเลือกสมาชิก/พื้นที่ให้เป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง)

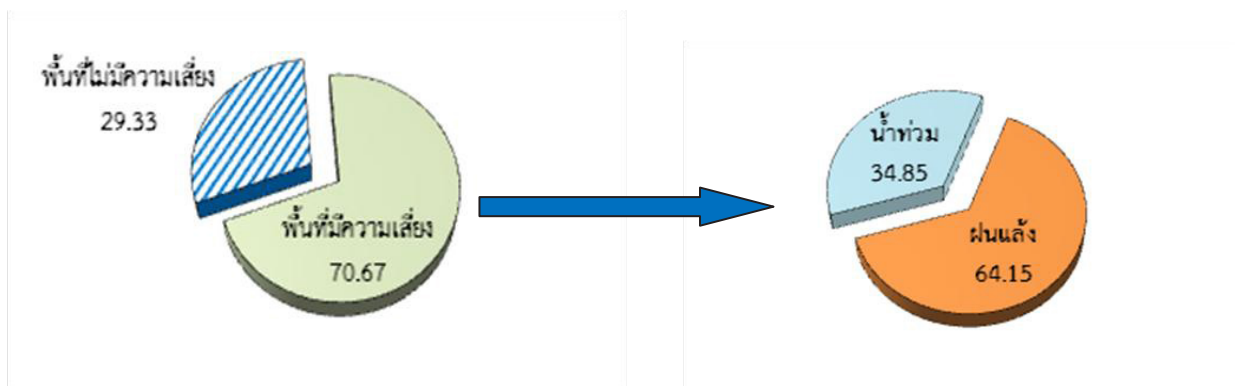
ในการคัดเลือกสมาชิกเพื่อทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ จะมีหลักเกณฑ์โดยคัดเลือกสมาชิกที่สมัครใจและมีความตั้งใจจริง และเคยมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์มาก่อน ซึ่งร้อยละ 53.40 เป็นเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมาก่อน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 51.24 มีประสบการณ์ระหว่าง 1 – 5 ปี ร้อยละ 32.61 มีประสบการณ์ 5-10 ปี และร้อยละ 16.15 มีประสบการณ์ 10 ปีขึ้นไป และร้อยละ 46.60 ไม่มีประสบการณ์ ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์โครงการ (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 ประสบการณ์ของเกษตรกรในการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง)

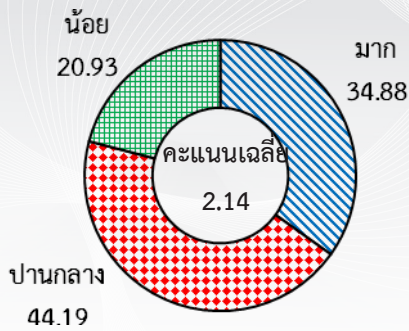
รายการ	ร้อยละ
1. มีประสบการณ์มาก่อน	53.40
1) 1-5 ปี	51.24
2) 5-10 ปี	32.61
3) 10 ปีขึ้นไป	16.15
2. ไม่มีประสบการณ์มาก่อน	46.60
รวม	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ

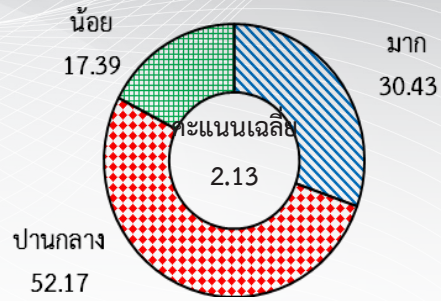
ทั้งนี้ ผู้นำกลุ่ม ร้อยละ 70.67 เห็นว่า พื้นที่ที่คัดเลือกเป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง) มีความเสี่ยงต่อฝนแล้งและน้ำท่วมอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.14 และ 2.13 ตามลำดับ โดยร้อยละ 29.33 เห็นว่าไม่มีความเสี่ยง และร้อยละ 70.67 เห็นว่ามีความเสี่ยง ในจำนวนนี้ ร้อยละ 64.15 เห็นว่าพื้นที่ที่มีความเสี่ยงเรื่องฝนแล้ง และร้อยละ 34.85 ความเสี่ยงเรื่องน้ำท่วม ผู้นำกลุ่ม ร้อยละ 34.88 เห็นว่าพื้นที่ที่มีความเสี่ยงเรื่องฝนแล้ง ในระดับมาก ร้อยละ 44.19 ระดับปานกลาง และร้อยละ 20.93 ระดับน้อย ส่วนผู้นำกลุ่ม ร้อยละ 30.43 เห็นว่าพื้นที่ที่มีความเสี่ยงเรื่องน้ำท่วมในระดับมาก ร้อยละ 52.17 ระดับปานกลาง และร้อยละ 17.39 ระดับน้อย (ภาพที่ 3.4 3.5 และ 3.6)

ภาพที่ 3.4 ความเห็นของผู้นำต่อความเสี่ยงของพื้นที่แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง) ที่ร่วมโครงการ
ที่มา : จากการสำรวจ

ภาพที่ 3.5 ระดับความเสี่ยงการเกิดฝนแล้ง
ที่มา : จากการสำรวจ

ภาพที่ 3.6 ระดับความเสี่ยงการเกิดน้ำท่วม
ที่มา : จากการสำรวจ

3.1.2 การประชาสัมพันธ์และการรับรู้

1) เอกสารความรู้ คู่มือโครงการ

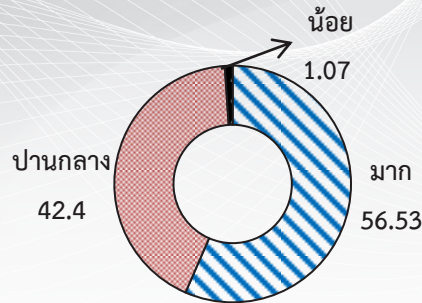
เจ้าหน้าที่ เห็นว่า เอกสารคู่มือโครงการ (เล่มคู่มือ) มีความเหมาะสมปานกลาง ที่คะแนนเฉลี่ย 2.29 เนื่องจากเอกสารคู่มือมีรายละเอียดมาก แต่บางกิจกรรมควรอธิบายความชัดเจนให้มากขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนระหว่างกรปฏิบัติงาน เพิ่มรายละเอียด/วิธีการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่บางรายไม่ได้รับคู่มือที่แจกจ่ายให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนั้น สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ร้อยละ 93.52 ได้รับเอกสารแนะนำความรู้จากโครงการ และร้อยละ 6.48 ไม่ได้รับ และในจำนวนเกษตรกรที่ได้รับเอกสาร ได้นำไปใช้ประโยชน์แล้ว ร้อยละ 96.88 โดยเห็นว่ามีเหมาะสมมาก ร้อยละ 56.53 เหมาะสมปานกลาง ร้อยละ 42.40 และเหมาะสมน้อย ร้อยละ 1.07 ส่วนเกษตรกรที่ได้รับแล้วแต่ยังไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ร้อยละ 3.12 เนื่องจากยังไม่ได้อ่าน/ศึกษาอย่างจริงจัง (ภาพที่ 3.7 3.8 และ 3.9)

ภาพที่ 3.7 การได้รับเอกสารคำแนะนำของเกษตรกร
ที่มา : จากการสำรวจ

ภาพที่ 3.8 การใช้ประโยชน์ของเอกสารของเกษตรกร
ที่มา : จากการสำรวจ

ภาพที่ 3.9 ความเหมาะสมของเอกสารคำแนะนำ
ที่มา : จากการสำรวจ

2) ความเข้าใจโครงการและการรับรู้ข่าวสารของผู้เกี่ยวข้อง

กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเวทีชุมชนเพื่อถ่ายทอดความรู้ ชี้แจงรายละเอียดโครงการให้เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการ ภารกิจของแต่ละหน่วยงาน รวมถึง การประชาคมเพื่อกำหนดแผนการผลิตของกลุ่ม คณะกรรมการบริหารกลุ่ม และการแบ่งกลุ่มสมาชิกเพื่อบริหารจัดการกลุ่มย่อย พบว่า เจ้าหน้าที่ ผู้นำ และเกษตรกร มีความเข้าใจวัตถุประสงค์โครงการอยู่ในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.50 เนื่องจาก สามารถอธิบายถึงเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการได้ตรงกับเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างชัดเจน โดยสรุปความเข้าใจได้ ดังนี้

เจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.53 คือ เป็นการบูรณาการหลายหน่วยงาน โดยมีเป้าหมายให้กลุ่ม ชุมชน มีส่วนร่วมในการลดต้นทุนการผลิตและผลิตอย่างมีคุณภาพ สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาวนา พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ให้เกษตรกรรวมกลุ่มรูปแบบนาข้าวแปลงใหญ่ เพื่อให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรอง จำหน่ายข้าวเปลือกในราคาที่เป็นธรรม ซึ่งร้อยละ 56.42 เข้าใจระดับมาก ร้อยละ 40.22 เข้าใจระดับปานกลาง และร้อยละ 3.35 เข้าใจระดับน้อย เนื่องจากไม่ได้เข้าร่วมประชุมชี้แจงรายละเอียดโครงการ

ผู้นำกลุ่ม/ประธานศูนย์ มีความเข้าใจเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.79 คือการรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มคุณภาพผลผลิต รวมผลิตรวมขาย สร้างการต่อรองกับตลาดได้ โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.57 เข้าใจระดับมาก เนื่องจากมีความสนใจและเข้าใจเป้าหมายความต้องการของโครงการ และบางรายเข้าใจระดับปานกลาง

เกษตรกรมีความเข้าใจเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.46 คือ เพื่อให้เกษตรกรได้ลดต้นทุนการผลิต ใช้เมล็ดพันธุ์ดีในการเพาะปลูก เพิ่มเมล็ดพันธุ์ดี รวมคนรวมแปลง โดย ร้อยละ 48.55 และ 49.17 มีความเข้าใจในระดับมาก และปานกลาง ตามลำดับ และร้อยละ 2.48 เข้าใจระดับน้อย เนื่องจาก ไม่ได้เข้าร่วมเวทีชุมชนด้วยตนเอง เข้าร่วมโครงการตามเพื่อนบ้าน (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 ความเข้าใจโครงการของผู้เกี่ยวข้อง

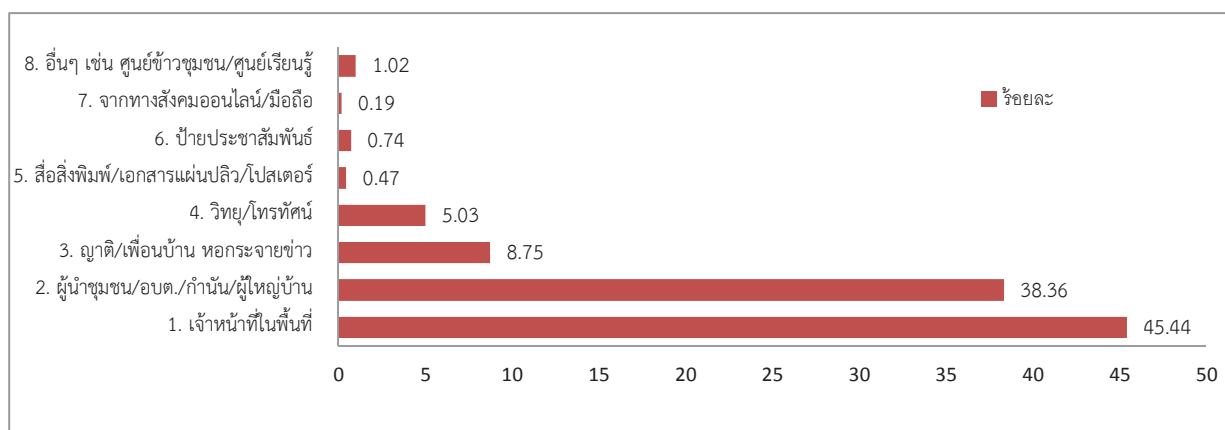
หน่วย : ร้อยละ

ผู้เกี่ยวข้อง	ระดับความเข้าใจ				คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1) เจ้าหน้าที่	56.42	40.22	3.35	100.00	2.53	มาก
2) ผู้นำกลุ่ม/ประธาน	78.57	21.43	-	100.00	2.79	มาก
3) เกษตรกรในโครงการ	48.35	49.17	2.48	100.00	2.46	มาก
เฉลี่ย	52.51	45.03	2.46	100.00	2.50	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เห็นว่า การชี้แจง/ประชาสัมพันธ์จากส่วนกลาง และระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ มีความเหมาะสมปานกลาง เนื่องจาก ไม่มีการประชุมชี้แจงอย่างต่อเนื่อง และเป็นการมอบหมาย/สั่งการตามเอกสารหนังสือ การชี้แจงโครงการไม่ทั่วถึงเจ้าหน้าที่ทุกระดับ การสร้างความเข้าใจให้กับผู้ปฏิบัติงานค่อนข้างน้อย ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องศึกษาเองตามคู่มือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับพื้นที่ ควรมีการประชุมและมีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบหลักในการประสานงานอย่างชัดเจน ทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพหลักในการนัดประชุมและแจ้งแนวทางปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม การรับรู้ข่าวสารของโครงการตามช่องทางการประชาสัมพันธ์ต่างๆ ของเกษตรกร พบว่า ช่องทางการประชาสัมพันธ์สองอันดับแรกที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้รับรู้ข่าวสารโครงการ คือ จากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ และ ผู้นำชุมชน/อบต./กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.44 และ 38.36 ตามลำดับ รองลงมาคือ จากญาติ/เพื่อนบ้าน หอกระจายข่าว จากวิทยุ/โทรทัศน์ จากสื่อสิ่งพิมพ์/เอกสารแผ่นปลิว/โปสเตอร์ จากป้ายประชาสัมพันธ์ และจากทางสังคมออนไลน์/มือถือ คิดเป็นร้อยละ 8.75 5.03 0.47 0.74 และ 0.19 ตามลำดับ ส่วนอีกร้อยละ 1.02 เกษตรกรได้รับรู้ข่าวสารของโครงการจากสื่ออื่นๆ เช่น จากศูนย์ข่าวชุมชน/ศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น (ภาพที่ 3.10)

ภาพที่ 3.10 ช่องทางการรับรู้ข่าวสารโครงการของเกษตรกร

ที่มา : จากการสำรวจ

3.1.3 ความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการโครงการและปฏิบัติงานในชุมชน/กลุ่ม

จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ พบว่า ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ จากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และจากภาคเอกชน ในภาพรวมที่ระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.42 โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ (ทั้งในและนอกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) และจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการที่ระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.69 และ 2.58 ตามลำดับ ส่วนความร่วมมือจากภาคเอกชนระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ที่คะแนนเฉลี่ย 1.94 เนื่องจากเป็นช่วงเพิ่งเริ่มโครงการ เกษตรกรยังไม่สามารถประมาณการผลผลิต ทำให้ภาคเอกชนไม่มีความแน่ใจในผลผลิต จึงอยู่ระหว่างการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการ (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 ความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

ผู้เกี่ยวข้อง	ระดับความร่วมมือ				คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1. จากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่	70.00	28.89	1.11	100.00	2.69	มาก
2. จากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	60.00	38.33	1.67	100.00	2.58	มาก
3. จากภาคเอกชน	25.77	42.94	31.29	100.00	1.94	ปานกลาง
รวม/เฉลี่ย	52.77	36.52	10.71	100.00	2.42	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2 ปัจจัยนำเข้า

3.2.1 งบประมาณ

โครงการฯ ได้รับงบประมาณรวมทั้งสิ้น 300,104,000 บาท โดยมีหน่วยงานได้รับจัดสรรงบประมาณ 5 หน่วยงาน ได้แก่ กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ซึ่งรวมทุกหน่วยงานได้ใช้จ่ายงบประมาณไปจำนวน 281,294,392 บาท คิดเป็นร้อยละ 93.73 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 ผลการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานปี 2559

หน่วยงาน	งบประมาณที่ได้รับจัดสรร		งบประมาณที่เบิกจ่าย	
	จำนวน (ล้านบาท)	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวน (ล้านบาท)	ร้อยละของจำนวน ที่ได้รับจัดสรร
1. กรมการข้าว	201.31	67.08	196.43	97.58
2. กรมส่งเสริมการเกษตร	72.73	24.23	59.00	81.12
3. กรมพัฒนาที่ดิน	18.06	6.02	18.02	99.76
4. กรมส่งเสริมสหกรณ์	7.50	2.50	7.40	98.73
5. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร	0.50	0.17	0.44	88.25
รวม	300.10	100.00	281.29	93.73

ที่มา: รายงานผลการดำเนินงานรายไตรมาส สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

จากการสำรวจ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า ระดับความเหมาะสมของงบประมาณอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.23 โดยพิจารณา 1) ความเพียงพอของงบประมาณ ร้อยละ 39.65 เห็นว่า งบประมาณที่ได้รับจัดสรรเพียงพอต่อการดำเนินโครงการระดับมาก ร้อยละ 48.28 เพียงพอระดับปานกลาง และ ร้อยละ 12.07 ระดับน้อย และ 2) ความทันเวลาของงบประมาณ เจ้าหน้าที่ ร้อยละ 33.91 เห็นว่า งบประมาณมีความทันเวลาระดับมาก ร้อยละ 50.57 ทันเวลาระดับปานกลาง และ ร้อยละ 15.52 ระดับน้อย ทั้งนี้ เนื่องจาก งบประมาณที่ได้รับเพียงพอกับภารกิจของหน่วยงานในโครงการ แต่งบประมาณลงพื้นที่ค่อนข้างล่าช้า ทำให้การดำเนินการบางกิจกรรมต้องล่าช้าและไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เช่น กิจกรรมที่ต้องเตรียมการก่อนการเพาะปลูก หรือกิจกรรมที่ต้องมีการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อความเหมาะสมของงบประมาณ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความเหมาะสม				คะแนน เฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1) ความเพียงพอของงบประมาณ	39.65	48.28	12.07	100.00	2.28	ปานกลาง
2) ความทันเวลาของงบประมาณ	33.91	50.57	15.52	100.00	2.18	ปานกลาง
รวม/เฉลี่ย	36.78	48.43	13.79	100.00	2.23	ปานกลาง

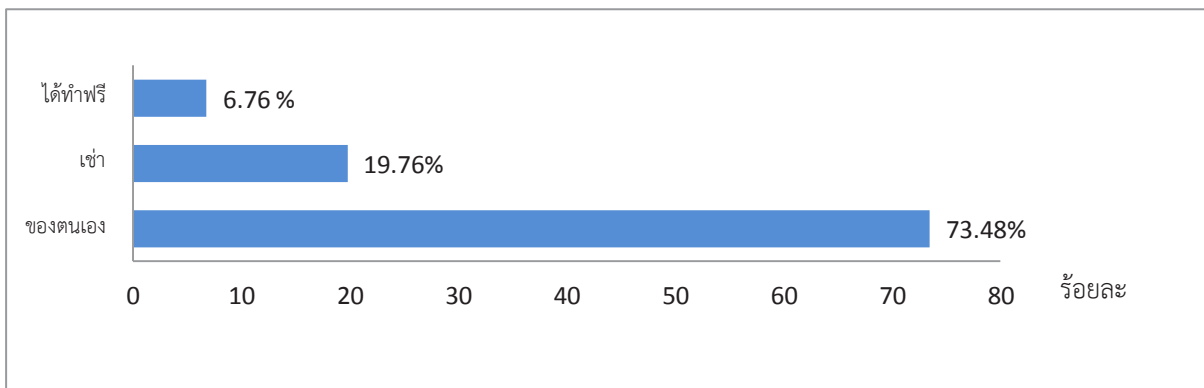
ที่มา: จากการสำรวจ

3.2.2 องค์กร/หน่วยงาน ดำเนินงานโครงการ

หน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่นอกเหนือจากหน่วยงานที่ได้รับจัดสรรงบประมาณแล้วยังมีหน่วยงาน อื่นๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมปศุสัตว์ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นต้น และมีหน่วยงานนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ร่วมดำเนินการ ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย องค์กรบริหารส่วนตำบล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) กระทรวงมหาดไทย รวมทั้งภาคเอกชนบางราย เช่น โรงสีข้าว สภาอุตสาหกรรม สภาหอการค้า บริษัท สหกรณ์การเกษตร ชมรม/สมาคมผู้ประกอบการ เป็นต้น

3.2.3 เกษตรกรและพื้นที่ร่วมโครงการ

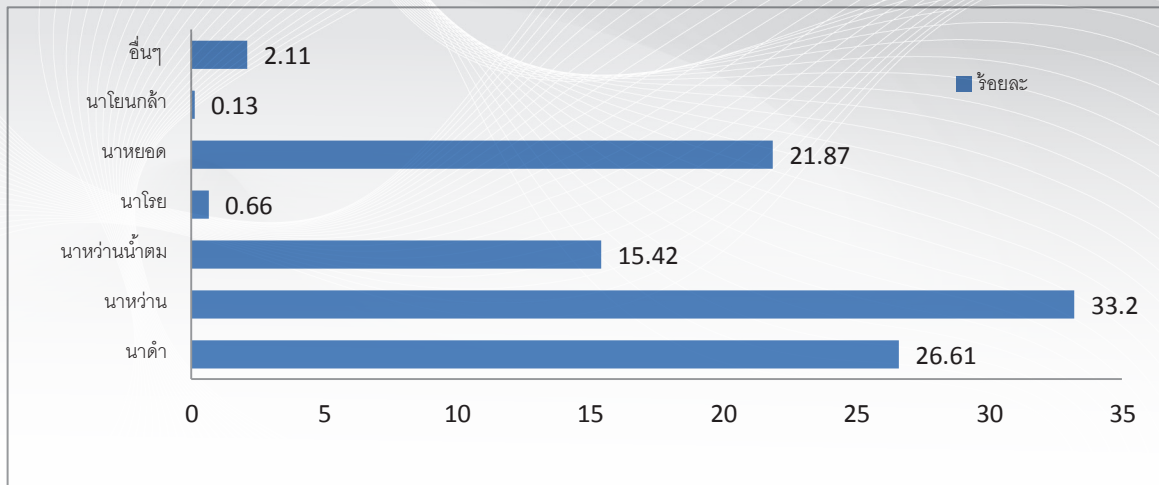
จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปี 2559 รวมทั้งสิ้น 45,062 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 75.10 ของเป้าหมายโครงการ (60,000 ครัวเรือน) และมีการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 301 กลุ่ม (กรมการข้าวมีการปรับเป้าหมายเพิ่มจากเดิม 300 แห่ง เป็น 301 แห่ง คือ เพิ่มกลุ่มในตำบลหนองคันทรัง อำเภอมะนัง จังหวัดตรัง อีก 1 แห่ง) ทำได้ครบตามเป้าหมาย ลักษณะการถือครองพื้นที่ทำนาของเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 73.48 เป็นของตนเอง ร้อยละ 19.76 เช่าผู้อื่น และร้อยละ 6.76 ได้ทำฟรี เช่น ทำในพื้นที่ของญาติ โดยไม่คิดค่าเช่า เป็นต้น (ภาพที่ 3.11)

ภาพที่ 3.11 ลักษณะการถือครองที่นาของเกษตรกร

ที่มา : จากการสำรวจ

ทั้งนี้ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีรูปแบบในการทำนาที่หลากหลาย ได้แก่ นาดำ นาหว่านน้ำตมนานาโรย นาหยอด นาโยนกล้า และอื่นๆ (ทำหลายแบบผสมกัน) เกษตรกรในพื้นที่โครงการ ร้อยละ 21.87 ทำนาหยอด เนื่องจากเป็นช่วงเพิ่งเริ่มการใช้เทคโนโลยีใหม่เข้ามา ทำให้เกษตรกรยังไม่มีข้อมูลที่เพียงพอว่าใช้เมล็ดพันธุ์น้อยแล้วจะได้ผลผลิตเพียงพอ และยังไม่มียield และความสำเร็จและความแตกต่างให้เห็นอย่างชัดเจน ประกอบกับการหยอดอาจไม่เหมาะสมกับบางพื้นที่ และบางครั้งหยอดไปแล้วเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ทำให้ต้องดำเนินการหยอดใหม่ เกษตรกรจึงเลือกที่จะใช้วิธีดำนาแทน (ภาพที่ 3.12)

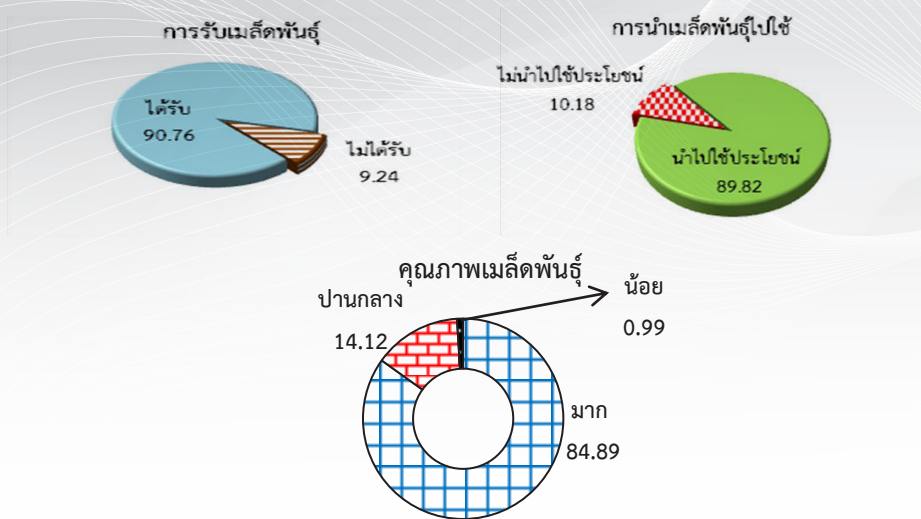
ภาพที่ 3.12 รูปแบบการทำนาของเกษตรกร
ที่มา : จากการสำรวจ

3.3 ผลได้/ผลผลิต (Output)

3.3.1 การส่งเสริมการผลิตและใช้เมล็ดพันธุ์ดี

1) เมล็ดพันธุ์ที่ได้รับ

กรมการข้าว จัดสรรเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้เกษตรกรได้ครบทุกกลุ่ม รวมทั้งสิ้น 2,234,520 กิโลกรัม จำนวน 25 ชนิดพันธุ์ ได้แก่ (1) กข6 (2) กข10 (3) กข14 (4) กข15 (5) กข18 (6) กข29 (7) กข31 (8) กข41 (9) กข45 (10) กข47 (11) กข49 (12) กข55 (13) กข57 (14) กข61 (15) ขาวดอกมะลิ 105 (16) ปทุมธานี 1 (17) ชัยนาท1 (18) พิษณุโลก 2 (19) สุพรรณบุรี 1 (20) สันป่าตอง 1 (21) เล็บนกปัตตานี (22) สังข์หยด (23) เฉียง (24) ช่อสูง 97 (25) อัลฮัมดุลิลละห์ โดยเกษตรกร ร้อยละ 90.76 ได้รับเมล็ดพันธุ์จากโครงการ และในจำนวนนี้ได้นำเมล็ดพันธุ์ไปปลูก/ใช้ประโยชน์แล้ว ร้อยละ 89.82 และเกษตรกรที่ได้รับเมล็ดพันธุ์แล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.89 เห็นว่าเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับมีคุณภาพดีมาก ร้อยละ 14.12 เห็นว่าคุณภาพปานกลาง และร้อยละ 0.99 เห็นว่าคุณภาพไม่ดี ส่วนเกษตรกร ร้อยละ 9.24 ไม่ได้รับเมล็ดพันธุ์ เนื่องจาก บางรายไม่ประสงค์จะรับชนิดพันธุ์ ไม่ตรงกับความต้องการ (ภาพที่ 3.13)

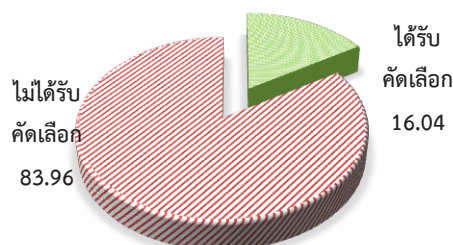
ภาพที่ 3.13 การสนับสนุนใช้เมล็ดพันธุ์ดี

ที่มา : จากการสำรวจ

ทั้งนี้ เกษตรกร จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 8.00 ไร่/ราย จัดทำแปลงผลิตข้าวคุณภาพดีเฉลี่ย 6.34 ไร่/ราย และทำแปลงทั่วไป เฉลี่ย 6.15 ไร่/ราย มีจำนวนแปลงเรียนรู้/แปลงสาธิตเฉลี่ย เท่ากับ 3.5 แปลงต่อกลุ่ม รวมประมาณ 1,050 แปลง และเกษตรกรในโครงการร้อยละ 80.17 ได้เข้าไปเรียนรู้ในแปลงเรียนรู้ของกลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับการลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิต การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การผลิตข้าวคุณภาพดี กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การบันทึกการปฏิบัติในแปลง ร้อยละ 19.83 ไม่ได้เข้า เนื่องจากติดภารกิจอื่น

3.3.2 จำนวนแปลงเรียนรู้

เกษตรกร ร้อยละ 16.04 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแปลงเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ เนื่องจาก มีประสบการณ์ในการทำนา เป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ พื้นที่เหมาะสมมีน้ำเพียงพอ เดินทางสะดวก เป็นต้น (ภาพที่ 3.14)

ภาพที่ 3.14 การคัดเลือกให้เป็นแปลงเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์

ที่มา : จากการสำรวจ

3.3.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี

1) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM)

(1) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) เมล็ดพันธุ์

เกษตรกรที่ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 72.67 เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM)

ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 27.33 ไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจาก ติดภารกิจอื่นๆ แต่ส่งผู้แทนไปร่วม ประกอบกับบางพื้นที่การเตรียมแปลงตัวอย่าง/แปลงสาธิตล่าช้า เนื่องจากเพิ่งเริ่มฤดูกาลเพาะปลูก และประสบปัญหาภัยแล้ง

(2) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) การผลิตข้าวคุณภาพดี

เกษตรกรที่ทำแปลงข้าวคุณภาพดี ร้อยละ 59.85 เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM)

การผลิตข้าวคุณภาพดี ร้อยละ 40.15 ไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจาก เกษตรกรมีข้อจำกัดเรื่องเวลา

2) การถ่ายทอดองค์ความรู้

จากกิจกรรมแบ่งกลุ่มย่อย เกษตรกรส่วนใหญ่เฉลี่ย ร้อยละ 96.63 ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับ 1) ขั้นตอนการผลิตปุ๋ย 2) การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและการบริหารจัดการศัตรูข้าว และ 3) เทคโนโลยีการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว/แปลงข้าวคุณภาพดี โดย

(1) เกษตรกร ร้อยละ 98.10 ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องขั้นตอนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ/ปุ๋ยหมัก มีความเข้าใจในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.45 และร้อยละ 1.90 ไม่ได้ได้รับการถ่ายทอด เนื่องจาก เพิ่งเริ่มตั้งกลุ่มและกลุ่มยังไม่มีกิจกรรมดังกล่าว

(2) เกษตรกร ร้อยละ 97.02 ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากรที่เลี้ยงในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการบริหารจัดการศัตรูข้าว โดยเกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.53 และร้อยละ 2.98 ไม่ได้ได้รับการถ่ายทอด เนื่องจาก ติดภารกิจอื่น

(3) เกษตรกร ร้อยละ 94.77 ได้รับการอบรมเพื่อรับรู้เทคโนโลยีการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว/แปลงข้าวคุณภาพดี โดยเกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.53 และร้อยละ 5.23 ไม่ได้เข้ารับการอบรม เนื่องจากติดภารกิจอื่น (ตารางที่ 3.7 และ 3.8)

ตารางที่ 3.7 เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้

รายการ	หน่วย: ร้อยละ		
	ได้รับ	ไม่ได้รับ	รวม
1) ความรู้เรื่องขั้นตอนการผลิตปุ๋ย	98.10	1.90	100.00
2) การผลิตเมล็ดพันธุ์และการบริหารจัดการ	97.02	2.98	100.00
3) เทคโนโลยีการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว/ แปลงข้าวคุณภาพดี	94.77	5.23	100.00
เฉลี่ย	96.63	3.37	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ

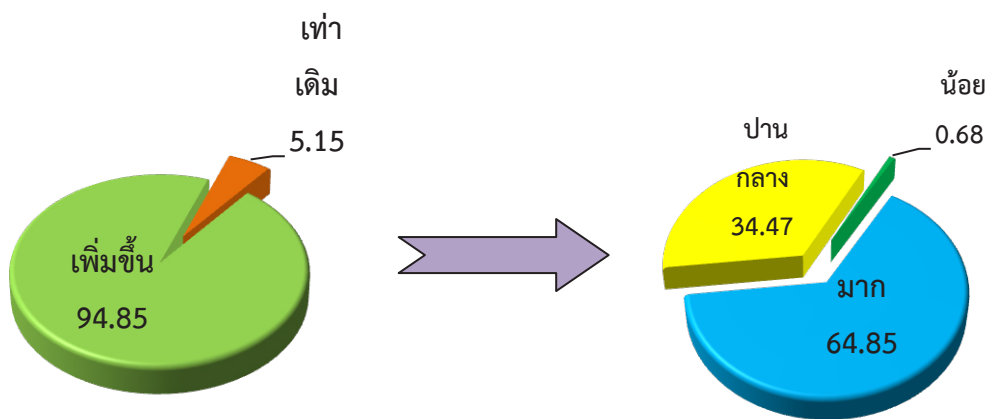
ตารางที่ 3.8 ความเข้าใจของเกษตรกรในการได้รับการถ่ายทอดความรู้

หน่วย : ร้อยละ

ความรู้	ระดับความเข้าใจ				คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
(1) ความรู้เรื่องขั้นตอนการผลิตปุ๋ย	45.61	53.51	0.88	100.00	2.45	มาก
(2) การผลิตเมล็ดพันธุ์และการบริหารจัดการ	54.47	44.67	0.56	100.00	2.53	มาก
(3) เทคโนโลยีการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าว/แปลงข้าวคุณภาพดี	53.49	46.14	0.37	100.00	2.53	มาก
เฉลี่ย	51.61	47.83	0.56	100.00	2.51	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ เกษตรกร ร้อยละ 94.85 ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น โดยในจำนวนนี้ ร้อยละ 64.86 มีความรู้เพิ่มขึ้นในระดับมาก ร้อยละ 34.46 เพิ่มขึ้นปานกลาง และร้อยละ 0.68 เพิ่มขึ้นน้อย และเกษตรกร ร้อยละ 5.15 ได้รับความรู้เท่าเดิม (ภาพที่ 3.15)

ภาพที่ 3.15 ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ

ที่มา : จากการสำรวจ

3.4 ผลเบื้องต้น/ผลกระทบระยะสั้น (Effect)

3.4.1 การผลิต

1) การปฏิบัติตามเทคโนโลยี

จากการที่เกษตรกร ร้อยละ 78.58 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว/ศูนย์วิจัยข้าว และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามเทคโนโลยีการผลิตข้าวแบบประณีต 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมดินอย่างประณีตเพื่อกำจัดข้าวเรื้อรังโดยไถกลบตอซัง/ปลูกพืชปุ๋ยสด/ใส่ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน 2) การปลูกเป็นแถวเป็นแนวโดยใช้เครื่องหยอดหรือเครื่องโรยข้าววงอก 3) การใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน 4) การจัดการน้ำตามหลักการเปียกสลับแห้ง 5) การจัดการศัตรูข้าวโดยใช้หลักการผสมผสาน (IPM) 6) การเก็บเกี่ยว 7) การสำรวจตัดข้าวปน 8) การจัดการรถเกี่ยวร่วมกันในการปลูกพันธุ์เดียวกัน และ 9) การตาก การทำความสะอาด และการเก็บรักษา สำหรับการประเมินผลคราวนี้ พิจารณาเฉพาะ 5 ขั้นตอนแรกของกระบวนการผลิตที่เกิดขึ้นแล้ว ในช่วงการสำรวจข้อมูล โดยพบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติตามเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดทำแปลงตามขั้นตอนต่างๆ มากบ้างน้อยบ้าง ดังนี้ (ตารางที่ 3.9 และ 3.10)

แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรร้อยละ 77.46 ปฏิบัติตามขั้นตอนในการเตรียมดินอย่างประณีต ร้อยละ 32.17 ปลูกเป็นแถวเป็นแนว ร้อยละ 41.60 ใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ร้อยละ 29.10 จัดการน้ำตามหลักการเปียกสลับแห้ง และร้อยละ 48.77 จัดการศัตรูข้าวโดยใช้หลักการผสมผสาน ทั้งนี้ เกษตรกรที่จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ในโครงการ และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 69.06 โดยปฏิบัติตามเทคโนโลยีกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 3-5 ขั้นตอน คิดเป็นร้อยละ 43.37 ที่เหลือผลิตตามขั้นตอนได้เพียง 1-2 ขั้นตอน เนื่องจาก บางขั้นตอนมีเงื่อนไข ข้อจำกัด ปัจจัยภายนอกที่เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เช่น การปลูกเป็นแถวเป็นแนวจะต้องใช้ เครื่องหยอด/เครื่องโรยข้าววงอก ซึ่งไม่เหมาะสมกับบางพื้นที่ และปริมาณไม่เพียงพอต่อการใช้งานของจำนวนสมาชิก การใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เกษตรกรต้องทราบผลการวิเคราะห์ดินของตนเอง และสามารถจัดหาปุ๋ยตามที่ต้องการได้ง่ายด้วย การจัดการตามหลักการเปียกสลับแห้ง ต้องมีการควบคุมระดับน้ำในแปลงนา และบางพื้นที่ไม่มีน้ำ จึงไม่เหมาะสมกับการทำหลักการเปียกสลับแห้ง สำหรับเกษตรกร ร้อยละ 30.94 ที่ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ในโครงการ แต่ไม่เคยมีประสบการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์มาก่อน ปฏิบัติตามเทคโนโลยีกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 3 - 5 ขั้นตอน คิดเป็นร้อยละ 17.96 ที่เหลือผลิตตามขั้นตอนได้เพียง 1-2 ขั้นตอน

แปลงผลิตข้าวคุณภาพดี เกษตรกรร้อยละ 59.23 ปฏิบัติตามขั้นตอนในการเตรียมดินอย่างประณีต ร้อยละ 22.54 ปลูกเป็นแถวเป็นแนว ร้อยละ 31.18 ใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ร้อยละ 23.50 จัดการน้ำตามหลักการเปียกสลับแห้ง และร้อยละ 33.09 จัดการศัตรูข้าวโดยใช้หลักการผสมผสาน

แปลงผลิตข้าวทั่วไป เกษตรกรร้อยละ 48.84 ปฏิบัติตามขั้นตอนในการเตรียมดินอย่างประณีต ร้อยละ 10.12 ปลูกเป็นแถวเป็นแนว ร้อยละ 20.52 ใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ร้อยละ 14.16 จัดการน้ำตามหลักการเปียกสลับแห้ง และร้อยละ 20.52 จัดการศัตรูข้าวโดยใช้หลักการผสมผสาน

ตารางที่ 3.9 ร้อยละของเกษตรกรที่ปฏิบัติตามเทคโนโลยีการผลิตแบบประณีตในแต่ละขั้นตอน

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์	แปลงผลิตข้าวคุณภาพดี	แปลงทั่วไป
1) เตรียมดินอย่างประณีต	77.46	59.23	48.84
2) การปลูกเป็นแถวเป็นแนว	32.17	22.54	10.12
3) วิธีการใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน	41.60	31.18	20.52
4) การจัดการน้ำตามหลักการเปียกสลับแห้ง	29.10	23.50	14.16
5) จัดการศัตรูข้าวโดยใช้หลักการผสมผสาน	48.77	33.09	20.52

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 3.10 ร้อยละของเกษตรกรที่ได้ปฏิบัติตามเทคโนโลยีกระบวนการผลิตแบบประณีตในระดับต่างๆ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	รวม	การปฏิบัติตามขั้นตอน	
		1 - 2 ขั้นตอน	3-5 ขั้นตอน
1. แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์	100.00	38.67	61.33
1) มีประสบการณ์	69.06	25.69	43.37
2) ไม่มีประสบการณ์	30.94	12.98	17.96
2. แปลงผลิตข้าวคุณภาพดี	100.00	58.03	41.97
3. แปลงทั่วไป	100.00	76.42	23.58

ที่มา: จากการสำรวจ

2) ต้นทุนการผลิต

เนื่องจากการสำรวจข้อมูลระหว่างเดือน มิถุนายน - สิงหาคม ซึ่งยังไม่ถึงฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต ดังนั้น ต้นทุนการผลิตที่สำรวจได้ จึงพิจารณาเฉพาะในส่วนที่เกิดขึ้นแล้ว ประกอบด้วย ค่าแรงงาน (เตรียมดิน ปลูก ดูแลรักษา) และค่าวัสดุ (เมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ย สารเคมีการเกษตร สารปรับปรุงบำรุงดิน น้ำมันเชื้อเพลิง) พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนเป็นเงินสดในการปลูกข้าวเฉลี่ย 1,547.12 บาทต่อไร่ ในปี 2559 จากเดิมจำนวน 2,016.12 บาทต่อไร่ ในปี 2558 ลดลงจำนวน 469.00 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.26 เนื่องจาก เกษตรกรได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดีจากโครงการ องค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมี และในส่วนที่เป็นค่าแรง เตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา และค่าวัสดุ การใช้สารเคมีการเกษตร สารปรับปรุงบำรุงดิน และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่ลดลง โดยจำแนกตามประเภทแปลงของการผลิตได้ ดังนี้ (ตารางที่ 3.11)

แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ย 1,667.62 บาทต่อไร่ ในปี 2559 จากเดิม 2,433.19 บาทต่อไร่ ในปี 2558 ลดลงจำนวน 765.57 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.46 โดยลดลงจาก ค่าแรงและค่าวัสดุ จำนวน 367.79 และ 397.78 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางภาคผนวกที่ 3.1)

แปลงผลิตข้าวคุณภาพดี เกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ย 1,411.99 บาทต่อไร่ ในปี 2559 จากเดิม 1,685.17 บาทต่อไร่ ในปี 2558 ลดลงจำนวน 273.18 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.21 โดยลดลงจากค่าแรงและค่าวัสดุ จำนวน 137.52 และ 135.66 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางภาคผนวกที่ 3.2)

แปลงผลิตข้าวทั่วไป เกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ย 1,394.38 บาทต่อไร่ ในปี 2559 จากเดิม 1,602.77 บาทต่อไร่ ในปี 2558 ลดลงจำนวน 208.39 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.00 โดยลดลงจากค่าแรงและค่าวัสดุ จำนวน 70.07 และ 138.32 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางภาคผนวกที่ 3.3)

ตารางที่ 3.11 ต้นทุนผันแปร (บางส่วน)

หน่วย : บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร	ปี 2558			ปี 2559			ส่วนต่าง (เพิ่ม+ ลด-)		
	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
1) แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์	1,509.06	924.13	2,433.19	1,027.30	640.32	1,667.62	- 481.76	- 283.81	- 765.57
2) แปลงผลิตข้าวคุณภาพดี	1,009.43	675.54	1,685.17	831.86	580.13	1,411.99	- 177.57	- 95.61	- 273.18
3) แปลงทั่วไป	1,078.97	523.80	1,602.77	870.16	524.22	1,394.38	- 208.81	0.42	- 208.39
เฉลี่ย	1,284.45	728.67	2,016.12	942.09	605.03	1,547.12	-345.36	-123.64	-469.00

ที่มา : จากการสำรวจ

3.4.2 การบริหารจัดการการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจร

กลุ่มมีการบริหารจัดการการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจร โดย ทุกกลุ่มมีการกำหนดพื้นที่การผลิต ร้อยละ 93.33 ของกลุ่ม มีการบริหารจัดการกลุ่ม โดยตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้คณะกรรมการบริหารศูนย์ข้าวชุมชนเดิม และ ร้อยละ 6.67 ยังไม่ได้ตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม เนื่องจากกลุ่มเพิ่งจะได้รับการชี้แจงโครงการ และ กลุ่มร้อยละ 62.67 มีการประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อหารือและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดชนิดพันธุ์ข้าว ปริมาณ คุณภาพ ที่ผู้ประกอบการต้องการ โดยยังไม่มีข้อตกลงร่วมกัน เนื่องจากต้องรอให้ใกล้ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว (ตารางที่ 3.12)

ตารางที่ 3.12 การดำเนินการบริหารจัดการการผลิตของกลุ่ม/ศูนย์

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ดำเนินการ	ไม่ได้ดำเนินการ
1. การวางแผนการส่งเสริมพื้นที่	100.00	-
2. การบริหารจัดการกลุ่ม	93.33	6.67
3. การส่งเสริมการตลาด	62.67	37.33

ที่มา: จากการสำรวจ

ทั้งนี้ ในการบริหารจัดการกลุ่มมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มในภาพรวมและคณะกรรมการกลุ่มย่อย เพื่อร่วมกันปฏิบัติงาน/แก้ไขปัญหา โดยผู้นำกลุ่ม เห็นว่า การบริหารจัดการภายในกลุ่มภาพรวม อยู่ในระดับดี ที่คะแนนเฉลี่ย 2.52 และการบริหารจัดการภายในกลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง) กลุ่มผู้ผลิตข้าวคุณภาพดี (ไข่ขาว) กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผู้ใช้เครื่องจักรกล และกลุ่มผู้จัดการศัตรูพืชชุมชนทุกกลุ่ม อยู่ในระดับดี ที่คะแนนเฉลี่ย 2.69 2.50 2.57 2.44 และ 2.62 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.13)

ตารางที่ 3.13 ความเห็นของผู้นำกลุ่ม/ศูนย์ ต่อการบริหารจัดการกลุ่ม

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความเห็น				คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1. การบริหารจัดการภายในกลุ่ม/ศูนย์	51.52	48.48		100.00	2.52	มาก
2. กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง)	69.12	30.88		100.00	2.69	มาก
3. กลุ่มผู้ผลิตข้าวคุณภาพดี (ไข่ขาว)	54.55	40.90	4.55	100.00	2.50	มาก
4. กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์	61.90	33.34	4.76	100.00	2.57	มาก
5. กลุ่มผู้ใช้เครื่องจักรกล	53.03	37.88	9.09	100.00	2.44	มาก
6. กลุ่มผู้จัดการศัตรูพืชชุมชน	65.08	31.75	3.17	100.00	2.62	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

3.4.3 การใช้ประโยชน์จากกิจกรรมกลุ่มย่อย (ตารางที่ 3.14)

1) ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ เกษตรกรร้อยละ 15.30 ได้ใช้ประโยชน์จากธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ โดยส่วนใหญ่เป็นธนาคารน้ำหมักชีวภาพ ร้อยละ 66.33 ธนาคารปุ๋ยหมักร้อยละ 47.96 และธนาคารเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดร้อยละ 11.22 และเกษตรกรร้อยละ 84.70 ยังไม่ได้ใช้บริการธนาคารปุ๋ยอินทรีย์เนื่องจากเพิ่งเริ่มโครงการ ยังไม่ได้จัดตั้งเป็นรูปแบบธนาคาร

2) ศูนย์จัดการศัตรูพืช เกษตรกรร้อยละ 58.71 ได้รับการแจ้งเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว จากศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน โดยผ่านทางหอกระจายข่าวร้อยละ 48.74 ผ่านแกนนำกลุ่มย่อยร้อยละ 38.66 และผ่านเจ้าหน้าที่ร้อยละ 59.66 และเกษตรกรร้อยละ 41.29 ไม่เคยได้รับการแจ้งเตือนภัยเนื่องจากยังไม่มีการระบาดของศัตรูข้าว

3) กลุ่มผู้ใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 29.63 ได้ใช้ประโยชน์/รับบริการจากการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในโครงการ โดยเครื่องหยอดข้าว 4 แถวร้อยละ 50.54 เครื่องหยอดข้าว 8 แถวร้อยละ 45.65 และเครื่องโรยข้าววงกรร้อยละ 3.80 และเกษตรกรร้อยละ 70.37 ยังไม่ได้ใช้ เนื่องจาก มาช้า ไม่ทันต่อฤดูกาลผลิต และมีจำนวนเครื่องน้อย และไม่มีรถไถสำหรับพ่วง ทำให้ต้องมีต้นทุนและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น รวมทั้ง วิธีการหยอดเมล็ดพันธุ์ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ทำนาของตนเอง

ตารางที่ 3.14 ผลได้/ประโยชน์จากกิจกรรมกลุ่มย่อย

รายการ	ร้อยละ
1. การใช้ประโยชน์/บริการจากธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	100.00
1) ได้ใช้แล้ว	15.30
1.1) ธนาคารน้ำหมักชีวภาพ	66.33
1.2) ธนาคารปุ๋ยหมัก	47.96
1.3) ธนาคารเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด	11.22
2) ยังไม่ได้ใช้	84.70
2. การได้รับการแจ้งเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าวจากศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน	100.00
1) เคย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	58.71
1.1) ผ่าน หอกระจายข่าว	48.74
1.2) ผ่าน แกนนำกลุ่มย่อย	38.66
1.3) ผ่าน เจ้าหน้าที่	59.66
2) ไม่เคย	41.29
3. การใช้ประโยชน์/บริการ จากการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ในโครงการ	100.00
1) ได้ใช้แล้ว	29.63
1.1) เครื่องหยอดข้าว 4 แถว	50.54
1.2) เครื่องหยอดข้าว	45.65
1.3) เครื่องโรยข้าววงอก	3.80
2) ยังไม่ได้ใช้	70.37

ที่มา : จากการสำรวจ

3.4.4 ด้านสังคม

เกษตรกรร้อยละ 87.92 เห็นว่า สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการไปปฏิบัติและถ่ายทอดได้ และร้อยละ 12.08 ไม่สามารถถ่ายทอดได้ เนื่องจาก ไม่ได้เข้าร่วมอบรม ไม่เข้าใจ ไม่ได้ร่วมบริหารจัดการในกลุ่มย่อย อย่างไรก็ตาม เกษตรกร ร้อยละ 81.51 คิดว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทุกครั้ง ร้อยละ 16.69 คิดว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มบางครั้ง และร้อยละ 1.80 จะเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนานๆ ครั้ง เนื่องจาก เห็นว่าเป็นกิจกรรมดีๆ (ตารางที่ 3.15)

ตารางที่ 3.15 ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และการเข้าร่วมกิจกรรมของเกษตรกร

รายการ	ร้อยละ
1. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้	100.00
1) สามารถถ่ายทอดได้	87.92
2) ไม่สามารถถ่ายทอดได้	12.08
2. การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม	100.00
1) เข้าทุกครั้งที่มีกิจกรรม	81.51
2) เข้าบางครั้ง	16.69
3) นานๆ ครั้ง	1.80

ที่มา: จากการสำรวจ

ทั้งนี้ ผู้นำกลุ่มส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.82 เห็นว่า กลุ่มสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่อื่นๆ ได้ เนื่องจากเชื่อว่ากลุ่มของตนเองมีความเข้มแข็ง และตัวผู้นำเองมีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงที่ต้องการทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จและมีการพัฒนาอย่างจริงจัง ร้อยละ 14.71 ยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถพัฒนาให้กลุ่มของตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่อื่นๆ ได้ และร้อยละ 1.47 ไม่สามารถพัฒนาให้กลุ่มให้เป็นแบบอย่างได้ เนื่องจากโครงการเพิ่งจะเริ่มต้น ทำให้ยังไม่เห็นผลลัพธ์ได้อย่างชัดเจน จึงไม่แน่ใจว่าจะพัฒนาได้ นอกจากนี้ ผู้นำกลุ่ม ร้อยละ 86.96 เห็นว่า การเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชนดีขึ้น เนื่องจากโครงการนี้ทำให้เกษตรกรมีกิจกรรม ทำร่วมกัน ได้ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และแก้ไขปัญหาพร้อมกัน สร้างความสามัคคีในชุมชนได้ ร้อยละ 13.04 เห็นว่า ไม่แตกต่างไปจากเดิม (ตารางที่ 3.16)

ตารางที่ 3.16 การพัฒนาให้เป็นแบบอย่างและการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนของผู้นำกลุ่ม

รายการ	ร้อยละ
1. การพัฒนาให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่กลุ่มอื่นๆ	100.00
1) ได้	83.82
2) ไม่ได้	1.47
3) ไม่แน่ใจ	14.71
2. การเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน	100.00
1) ดีขึ้น	86.96
2) เหมือนเดิม	13.04
3) แย่ลง	-

ที่มา: จากการสำรวจ

3.4.5 ความพึงพอใจต่อโครงการ (ตารางที่ 3.17)

1) เจ้าหน้าที่พึงพอใจในระดับปานกลาง ที่คะแนนเฉลี่ย 2.33 เนื่องจาก การถ่ายทอดแนวทางการดำเนินงานในระดับพื้นที่ยังไม่ค่อยชัดเจน การกำหนดผู้รับผิดชอบในภาพรวมหรือศูนย์กลางในการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ขาดการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันอย่างชัดเจนก่อนดำเนินโครงการ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนต่างหน่วยงานต่างเข้าไปดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จะมีการประสานงานระหว่างกันเป็นอย่างดีเนื่องจากการประชุมหารือกันอย่างใกล้ชิดทางโทรศัพท์ หรือ ไลน์ ทำให้สะดวกในการปฏิบัติงาน และมีความเข้าใจกันมากขึ้น (ตารางภาคผนวกที่ 3.4)

2) ผู้นำกลุ่มพึงพอใจในระดับ มาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.64 เนื่องจากเห็นว่าเจ้าหน้าที่มีความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ รวมทั้งสมาชิกเกษตรกรก็ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี แต่เห็นว่าจำนวนกิจกรรมในโครงการมีมากเกินไป และเป็นเรื่องเดิมๆ ทำให้เสียเวลาและตรงกับช่วงเวลาที่ต้องทำนา (ตารางภาคผนวกที่ 3.5)

3) เกษตรกรพึงพอใจระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.82 เนื่องจาก เห็นว่า การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้สามารถลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มคุณภาพผลผลิตได้ รวมทั้ง การรวมกลุ่มจะทำให้มีการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความสามัคคีในชุมชนได้มากขึ้นในด้านการบริหารจัดการ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านผลผลิตของโครงการ ด้านผลกระทบเบื้องต้น (ตารางภาคผนวกที่ 3.6)

ตารางที่ 3.17 ความพึงพอใจต่อโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความเห็น				คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1. เจ้าหน้าที่	40.71	51.50	7.79	100.00	2.33	ปานกลาง
2. ผู้นำกลุ่ม	67.36	29.28	3.36	100.00	2.64	มาก
3. เกษตรกร	84.12	14.28	1.60	100.00	2.82	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

3.5 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3.5.1 เจ้าหน้าที่

1) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรเป็นเรื่องยาก และต้องใช้เวลา จึงควรมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในระยะยาว เช่น กำหนดให้มีแปลงนำร่องหรือแปลงสาธิตมากขึ้น และกระจายตามพื้นที่ให้ทั่วถึง เพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วม ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และมีความเชื่อมั่นต่อระบบหรือการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการทำนา

2) แนะนำช่องทางการตลาด เพื่อเป็นทางเลือกให้กับเกษตรกรมากขึ้น รวมทั้งประสานงาน/ประชาสัมพันธ์/ชี้แจงให้เอกชนเข้าใจและมั่นใจที่จะซื้อขายกับกลุ่ม โดยมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดูแลหรือให้คำแนะนำ เรื่องการทำสัญญาอย่างใกล้ชิด รวมทั้งอาจต้องมีการสำรวจตลาดก่อนการผลิต

3) การประสานงานระหว่างส่วนกลางกับพื้นที่ยังมีความคลาดเคลื่อน ควรมีการประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจโครงการให้แก่เจ้าหน้าที่ในพื้นที่มากขึ้น และการประสานงานระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ยังมีความสับสน ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงควรกำหนดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบหลัก (Focal Point) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานในพื้นที่อย่างชัดเจน และให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ได้มีส่วนในการกำหนดรูปแบบและวิธีการดำเนินงาน รวมทั้งกิจกรรมที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

3.5.2 ผู้นำกลุ่ม/ประธานศูนย์

1) ควรสนับสนุนเครื่องจักรกล (เครื่องหยอดข้าว) ให้เพียงพอกับจำนวนสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งอุปกรณ์อื่นๆ เช่น รถพ่วงสำหรับหยอด อุปกรณ์การตัดพันธุ์ป่น เป็นต้น

2) ควรมีการอบรมองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น การปรับปรุงสภาพดินระบบน้ำ เป็นต้น

3) ควรมีการเชื่อมโยงตลาดอย่างจริงจัง โดยรัฐหาตลาดและแหล่งรับซื้อให้ชัดเจน เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่เกษตรกร เช่น การทำการเกษตรแบบพันธสัญญา หรือ ประกันราคาผลผลิต เป็นต้น

4) จำนวนสมาชิกกลุ่มมีมากเกินไป ทำให้การสื่อสาร/ประสานงานระหว่างสมาชิกค่อนข้างยาก ส่งผลให้สมาชิกบางรายไม่ให้ความร่วมมือ

5) เนื่องจากกลุ่มไม่มีที่เก็บข้าวส่วนรวม ต้องขายข้าวสดทำให้ได้ราคาไม่สูง จึงอยากให้รัฐสนับสนุนลานตากข้าว หรือ สถานที่/ยุ้งข้าวเป็นของส่วนกลางของชุมชน

3.5.3 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

1) หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนปัจจัยการผลิต ให้เพียงพอกับจำนวนของสมาชิกในกลุ่ม เหมาะสมกับพื้นที่ และทันเวลาเพาะปลูก เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักรกล พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่

2) การอบรมถ่ายทอดความรู้ต่างๆ เป็นกิจกรรมที่ซ้ำเติม ทำให้เกษตรกรมีความเบื่อหน่าย ประกอบกับเป็นช่วงที่ต้องทำนา จึงไม่สนใจ ควรหาคำแนะนำ เทคโนโลยีใหม่ๆ มาอบรม เช่น การทำนาสลับการปลูกพืชอื่น ความรู้เรื่องแมลง การกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งการศึกษาดูงานพื้นที่ที่สามารถลดต้นทุนการผลิตได้จริง เป็นต้น

3) เกษตรกรอยากได้ความรู้เรื่องการซื้อขาย รวมถึงการรวมกลุ่มขายเพื่อมีอำนาจต่อรองราคาและการแข่งขัน หรือให้มีเวทีผู้ค้าพบชาวนา เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด ทั้งนี้ รัฐควรมีตลาดรองรับและแหล่งรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน เพื่อสร้างความมั่นใจให้เกษตรกร

4) เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ไม่พร้อมกัน และบ่อยเกินไป ทำให้การประสานงานและบริหารจัดการกลุ่มค่อนข้างยาก ประกอบกับบางกลุ่มยังขาดความรู้ในการบริหารจัดการ

บทที่ 4

สรุป และข้อเสนอแนะ

4.1 สรุป

4.1.1 การบริหารจัดการโครงการ เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งความเห็นของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มที่ร่วมโครงการ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า หลักเกณฑ์เงื่อนไขการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายมีความเหมาะสมในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.78 โดยเกษตรกรมีความพึงพอใจระดับมาก ด้วยคะแนน 2.83 สูงกว่าเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีระดับคะแนน 2.40 ซึ่ง เกษตรกร ร้อยละ 83.69 เห็นว่า พื้นที่ของตนเองที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมในโครงการยังมีความเสี่ยงต่อภาวะฝนแล้ง และน้ำท่วมอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.23 ทั้งนี้ ในการคัดเลือกสมาชิกเพื่อทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ จะมีหลักเกณฑ์โดยคัดเลือกสมาชิกที่สมัครใจและมีความตั้งใจจริง และเคยมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ มาก่อน ซึ่งร้อยละ 53.40 เป็นเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการทำแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าวมาก่อน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 51.24 มีประสบการณ์ระหว่าง 1 – 5 ปี ร้อยละ 32.61 มีประสบการณ์ 5-10 ปี และร้อยละ 16.15 มีประสบการณ์ 10 ปีขึ้นไป และร้อยละ 46.60 ไม่มีประสบการณ์ ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์โครงการ

ในส่วนการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ และชี้แจงรายละเอียดโครงการให้แก่ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ พบว่า เจ้าหน้าที่ ผู้นำ และ เกษตรกร มีความเข้าใจวัตถุประสงค์โครงการอยู่ในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.50 เนื่องจาก สามารถอธิบายถึงเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการ และสรุปความเข้าใจได้ตรงกับเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เห็นว่า การชี้แจง/ประชาสัมพันธ์จาก ส่วนกลาง และระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ มีความเหมาะสมปานกลาง เนื่องจาก ไม่มีการประชุมชี้แจงอย่างต่อเนื่อง และเป็นการมอบหมาย/สั่งการตามเอกสารหนังสือ การชี้แจงโครงการไม่ทั่วถึงเจ้าหน้าที่ทุกระดับ การสร้างความ เข้าใจให้กับผู้ปฏิบัติงานค่อนข้างน้อย ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องศึกษาเองตามคู่มือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับพื้นที่ ควรมีการประชุมและมีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบหลักในการประสานงานอย่างชัดเจน ทำหน้าที่เป็น เจ้าภาพหลักในการนัดประชุมและแจ้งแนวทางปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ช่องทางการ ประชาสัมพันธ์สองอันดับแรกที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับรู้ข่าวสารโครงการ คือ จากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ และ ผู้นำชุมชน/อบต./กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.44 และ 38.36 ตามลำดับ

ทั้งนี้ โครงการได้รับความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการโครงการและปฏิบัติงานในชุมชน/กลุ่ม ในภาพรวมที่ระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.42 โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ (ทั้งในและนอก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) และจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการที่ระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.69 และ 2.58 ตามลำดับ ส่วนความร่วมมือจากภาคเอกชนระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ที่คะแนนเฉลี่ย 1.94 เนื่องจากเป็นช่วง

เพิ่งเริ่มโครงการ เกษตรกรยังไม่สามารถประมาณการผลผลิต ทำให้ภาคเอกชนไม่มีความมั่นใจในผลผลิต จึงอยู่ระหว่างการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการ

4.1.2 ปัจจัยนำเข้า โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ปี 2559 ได้รับจัดสรรงบประมาณ จำนวนรวมทั้งสิ้น 300.104 ล้านบาท ใช้จ่ายจำนวน 281.294 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 93.73 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร โดยเจ้าหน้าที่ เห็นว่า ระดับความเหมาะสมของงบประมาณอยู่ในระดับ ปานกลาง ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.23 งบประมาณที่ได้รับเพียงพอกับภารกิจของหน่วยงานในโครงการ แต่งบประมาณลงพื้นที่ค่อนข้างล่าช้า ทำให้การดำเนินการบางกิจกรรมต้องล่าช้าและไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เช่น กิจกรรมที่ต้องเตรียมการก่อนการเพาะปลูก หรือกิจกรรมที่ต้องมีการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปี 2559 รวมทั้งสิ้น 45,062 ราย คิดเป็นร้อยละ 75.10 ของเป้าหมายโครงการ (60,000 ราย) ลักษณะการถือครองพื้นที่ทำนาของเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 73.48 เป็นของตนเอง

4.1.3 ผลได้/ผลผลิต ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว/ศูนย์วิจัยข้าว ส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ดีจากทั้งหมด 25 พันธุ์ โดยเกษตรกร ร้อยละ 90.76 ได้รับเมล็ดพันธุ์จากโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.89 เห็นว่าเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับมีคุณภาพดีมาก ส่วนเกษตรกรร้อยละ 9.24 ไม่ได้รับเมล็ดพันธุ์ เนื่องจาก บางรายไม่ประสงค์จะรับชนิดพันธุ์ไม่ตรงกับความต้องการ

การจัดทำแปลงเรียนรู้ มีจำนวนแปลงเรียนรู้/แปลงสาธิต เฉลี่ยเท่ากับ 3.5 แปลงต่อกลุ่ม รวมประมาณ 1,050 แปลง และเกษตรกรในโครงการร้อยละ 80.17 ได้เข้าไปเรียนรู้ในแปลงเรียนรู้ของกลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับการลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิต การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การผลิตข้าวคุณภาพดี กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การบันทึกการปฏิบัติในแปลง ร้อยละ 19.83 ไม่ได้เข้า เนื่องจากติดภารกิจอื่น และเกษตรกร ร้อยละ 16.04 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแปลงเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ เนื่องจาก มีประสบการณ์ในการทำนาเป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ พื้นที่เหมาะสมมีน้ำเพียงพอ เดินทางสะดวก เป็นต้น

การถ่ายทอดองค์ความรู้เทคโนโลยี เกษตรกร ร้อยละ 94.85 ได้รับความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ เพิ่มขึ้น โดยในจำนวนนี้ ร้อยละ 64.86 มีความรู้เพิ่มขึ้นในระดับมาก ร้อยละ 34.46 เพิ่มขึ้นปานกลาง และร้อยละ 0.68 เพิ่มขึ้นน้อย และเกษตรกร ร้อยละ 5.15 ได้รับความรู้เท่าเดิม

4.1.4 ผลเบื้องต้น/ผลกระทบระยะสั้น

(1) ด้านการผลิต

เกษตรกรมีการปฏิบัติตามเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดทำแปลงตามขั้นตอนต่างๆ มากบ้างน้อยบ้าง โดยเกษตรกร ร้อยละ 78.58 ได้รับการติดตามหรือให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว/ศูนย์วิจัยข้าว โดยแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์จะมีการปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ มากกว่าแปลงผลิตข้าวคุณภาพดีและแปลงข้าวทั่วไป

เช่น การเตรียมดินอย่างประณีต การปลูกเป็นแถวเป็นแนว เป็นต้น ทั้งนี้ เกษตรกรที่สามารถปฏิบัติตามเทคโนโลยีการผลิตตามขั้นตอนต่างๆ ได้ครบ 5 ขั้นตอน ยังมีค่อนข้างน้อย

เนื่องจากการสำรวจข้อมูลระหว่างเดือน มิถุนายน - สิงหาคม ซึ่งยังไม่ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต ดังนั้น ต้นทุนการผลิตที่สำรวจได้ จึงพิจารณาเฉพาะในส่วนที่เกิดขึ้นแล้ว ประกอบด้วย ค่าแรงงาน (เตรียมดิน ปลูก ดูแลรักษา) และค่าวัสดุ (เมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ย สารเคมีการเกษตร สารปรับปรุงบำรุงดิน น้ำมันเชื้อเพลิง) พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนในการปลูกข้าวเฉลี่ย 1,547.12 บาทต่อไร่ ในปี 2559 จากเดิมจำนวน 2,016.12 บาทต่อไร่ ในปี 2558 ลดลงจำนวน 469.00 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.26 เนื่องจาก เกษตรกรได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดีจากโครงการ องค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมี และในส่วนที่เป็นค่าแรง เตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา และค่าวัสดุ การใช้สารเคมีการเกษตร สารปรับปรุงบำรุงดิน และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่ลดลง โดยจำแนกตามประเภทแปลงของการผลิตเป็น แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ แปลงผลิตข้าวคุณภาพดี และแปลงผลิตข้าวทั่วไป ซึ่งมีต้นทุนการผลิตลดลง ร้อยละ 31.46 16.21 และ 13.00 ตามลำดับ

(2) ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมกลุ่ม

ทุกกลุ่มมีการกำหนดพื้นที่การผลิต ร้อยละ 93.33 ของกลุ่ม มีการบริหารจัดการกลุ่ม โดยตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้คณะกรรมการบริหารศูนย์ข้าวชุมชนเดิม และ ร้อยละ 6.67 ยังไม่ได้ตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม เนื่องจาก กลุ่มเพิ่งจะได้รับการชี้แจงโครงการ และ กลุ่มร้อยละ 62.67 มีการประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อหารือและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับ การกำหนดชนิดพันธุ์ข้าว ปริมาณ คุณภาพ ที่ผู้ประกอบการต้องการ โดยยังไม่มีข้อตกลงร่วมกัน เนื่องจากต้องรอให้ใกล้ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว

ทั้งนี้ การบริหารจัดการภายในกลุ่มภาพรวม อยู่ในระดับดีที่คะแนนเฉลี่ย 2.52 และการบริหารจัดการภายในกลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ (ไข่แดง) กลุ่มผู้ผลิตข้าวคุณภาพดี (ไข่ขาว) กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผู้ใช้เครื่องจักรกล และกลุ่มผู้จัดการศัตรูพืชชุมชนทุกกลุ่ม อยู่ในระดับดีเช่นเดียวกัน ที่คะแนนเฉลี่ย 2.69 2.50 2.57 2.44 และ 2.62 ตามลำดับ

(3) ด้านการตลาด

ทุกกลุ่มมีการกำหนดพื้นที่การผลิต และ กลุ่มร้อยละ 62.67 มีการประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อหารือและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับ การกำหนดชนิดพันธุ์ข้าว ปริมาณ คุณภาพ ที่ผู้ประกอบการต้องการ โดยยังไม่มีข้อตกลงร่วมกัน เนื่องจากต้องรอให้ใกล้ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว ทำให้ยังไม่ทราบปริมาณผลผลิตที่แน่นอน และราคา ของผลผลิตทั้งในรูปเมล็ดพันธุ์และข้าวเปลือกคุณภาพดี ซึ่งจะได้ราคาสูงกว่าข้าวปกติทั่วไปในท้องตลาด

(4) ความพึงพอใจต่อโครงการ

(4.1) เจ้าหน้าที่ที่พึงพอใจในระดับปานกลาง ที่คะแนนเฉลี่ย 2.33 เนื่องจาก การถ่ายทอดแนวทางการดำเนินงานในระดับพื้นที่ยังไม่ค่อยชัดเจน การกำหนดผู้รับผิดชอบในภาพรวมหรือศูนย์กลางในการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ขาดการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันอย่างชัดเจนก่อนดำเนินโครงการ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนต่างหน่วยงานต่างเข้าไปดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จะมีการประสานงานระหว่างกันเป็นอย่างดีเนื่องจากการประชุมหรือกันอย่างใกล้ชิดทางโทรศัพท์ หรือ ไลน์ ทำให้สะดวกในการปฏิบัติงานและมีความเข้าใจกันมากขึ้น

(4.2) ผู้นำกลุ่มพึงพอใจในระดับ มาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.64 เนื่องจากเห็นว่าเจ้าหน้าที่มีความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ รวมทั้งสมาชิกเกษตรกรก็ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี แต่เห็นว่าจำนวนกิจกรรมในโครงการมีมากเกินไป และเป็นเรื่องเดิมๆ ทำให้เสียเวลาและตรงกับช่วงเวลาที่ต้องทำนา

(4.3) เกษตรกรพึงพอใจในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 2.82 เนื่องจาก เห็นว่า การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้สามารถลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มคุณภาพผลผลิตได้ รวมทั้ง การรวมกลุ่มจะทำให้มีการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความสามัคคีในชุมชนได้มากขึ้นในด้านการบริหารจัดการ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านผลผลิตของโครงการ ด้านผลกระทบเบื้องต้น

4.2 ข้อเสนอแนะ

1) การดำเนินกิจกรรมในโครงการบางส่วนปฏิบัติตามภารกิจ หน้าที่ความรับผิดชอบ (Function) ของหน่วยงาน ไม่เป็นการบูรณาการอย่างแท้จริง แม้ว่าการดำเนินโครงการจะมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ จึงควรให้มีความชัดเจนและเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้ง กำหนดให้มีเจ้าภาพหลักหรือบุคคลหลัก (Focal Point) เพื่อรับผิดชอบการปฏิบัติงานและประสานงานในภาพรวมของโครงการที่ชัดเจนขึ้น

2) การสนับสนุนงบประมาณให้หน่วยงานในพื้นที่ เป็นไปตามแผนของหน่วยงานในลักษณะ Function Base และมีการประเมินผลงาน ตามแผนปฏิบัติงานดังกล่าว ทำให้แต่ละหน่วยงานที่ร่วมโครงการต้องเร่งดำเนินการงานที่เป็นไปตามแผนงานก่อน ดังนั้น หากมีงาน/โครงการเชิงบูรณาการ ควรจัดสรรงบประมาณในลักษณะ Agenda Base หรืองาน/โครงการนั้น ๆ ชัดเจน

3) การถ่ายทอดเพื่อสร้างความเข้าใจรายละเอียดโครงการระหว่างหน่วยงานกลางและพื้นที่ยังมีน้อย เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติบางรายไม่เข้าใจเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการอย่างแท้จริง ประกอบกับมีจำนวนโครงการที่จะต้องดำเนินงานให้เสร็จสิ้นในเวลาเดียวกันหลายโครงการ ทำให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ได้รับการถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติได้ไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกษตรกรเกิดความสับสน

4) ปัจจัยการผลิต วัสดุ อุปกรณ์ เช่น เครื่องหยอดข้าว ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ ขนาดแตกต่างกัน มีความเหมาะสมกับแต่ละแปลงนาและประเภทการทำนาแตกต่างกัน (เครื่องหยอดข้าวแห้ง เครื่องหยอดข้าววงอก เครื่องขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก) ดังนั้น การสนับสนุนปัจจัยการผลิต วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ควรให้เหมาะสมกับพื้นที่แต่ละแห่ง หรือเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ รวมทั้ง มีแผน/ปฏิทินการใช้งานให้สามารถหมุนเวียนตอบสนองความต้องการใช้งานของสมาชิกเกษตรกรในกลุ่มให้ได้มากที่สุด

5) เนื่องจากเป็นปีแรกของการส่งเสริม เพื่อสะสมองค์ความรู้ให้เกษตรกร ดังนั้น ชีตความสามารถในการลดต้นทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรอาจยังไม่เห็นผลชัดเจน ประกอบกับเกษตรกรบางส่วนยังยึดมั่นตามวัฒนธรรมการปลูกแบบเดิมๆ จึงควรรหาแนวทาง เพื่อประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้และความเชื่อมั่นให้เกษตรกรมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกร ให้เป็น Smart Farmer โดยใช้หลักคิดการนำความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง หรือการทำไร่นาสวนผสม (เกษตรกรรมทางเลือก) มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกษตรกรมีภูมิคุ้มกัน สามารถปรับสภาพให้ทันต่อความไม่แน่นอนของธรรมชาติ และสิ่งที่ทำให้เกิดความเสียหายที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้

6) ผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญส่วนใหญ่มีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ อาจมีกิจกรรมการให้ผลตอบแทนแก่ผู้นำกลุ่มดังกล่าว เช่น การให้รางวัล/ใบประกาศนียบัตรแก่กลุ่มที่มีความเข้มแข็งสามารถลดต้นทุนในอัตราที่กำหนดไว้ได้ตามเป้าหมายของโครงการ เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้นำกลุ่มอื่นๆ นำไปเป็นแบบอย่าง เกิดความเข้มแข็ง ยั่งยืนต่อไปได้

7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการตลาด เช่น สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ฯลฯ ได้ให้ความสำคัญ สนับสนุน การซื้อขายผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรงมากขึ้น แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังติดกับดักภาระหนี้สิน การนำปัจจัยการผลิตของผู้ประกอบการ/พ่อค้ามาใช้ในการผลิตก่อน ทำให้เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วต้องเร่งขายผลผลิตเพื่อนำเงินมาใช้หนี้สิน หรือซดใช้ผลผลิตแทนค่าปัจจัยการผลิตที่นำมาใช้ก่อนให้ผู้ประกอบการดังกล่าว โดยไม่สามารถรอจังหวะการขายผลผลิตในราคาที่สูงขึ้นได้

8) พัฒนา ส่งเสริม ให้กลุ่มและเกษตรกรเข้มแข็ง สามารถทำแผนธุรกิจและเป็นผู้ประกอบการเองได้ มีการจัดทำบัญชีฟาร์ม บันทึกรายรับ-รายจ่าย จากการผลิต ทราบผลการประกอบการที่แน่ชัด เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ต่อไป

บรรณานุกรม

กรมการข้าว. รายงานการวิจัยโครงการการลดต้นทุนการผลิตข้าวด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมเฉพาะพื้นที่.

กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551

กรมการข้าว. การเพิ่มประสิทธิภาพและการลดต้นทุนการผลิตข้าวในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก. การประชุม

วิชาการข้าวเนื่องในโอกาสวันข้าวและชาวนาแห่งชาติ ครั้งที่ 2 ปี 2554. กรุงเทพฯ : 2554

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. การประเมินผลโครงการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกใน

ทุ่งกุลาร้องไห้ (ปี 2548 – 2551) ปี 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. การประเมินผลโครงการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกใน

ทุ่งกุลาร้องไห้ (ปี 2548 – 2551) ปี 2552. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2552.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. การประเมินผลโครงการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกใน

ทุ่งกุลาร้องไห้ ระยะที่ 2 (ปี 2552 – 2556). กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2555.

บรรเทิง มาแสง. เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ.

กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2546. (อ้างในรายงานการประเมินผล โครงการตลาดเกษตรกร

(Farmer Market) รอบที่ 2/2558 การประเมินผลในภาพรวม)

ภาคผนวก

ตารางผนวกที่ 3.1 ต้นทุน ผลผลิต ราคาและรายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์

หน่วย:บาทต่อไร่

รายการ	ปี 2558			ปี 2559			ส่วนต่าง		
	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
พื้นที่ (ไร่)									
1. ต้นทุนผันแปร	1,509.06	924.13	2,433.19	1,027.30	640.32	1,667.62	- 481.76	- 283.81	- 765.57
1.1 ค่าแรงงาน	751.93	672.73	1,424.66	692.70	364.17	1,056.87	- 59.23	- 308.56	- 367.79
1) เตรียมดิน	302.83	144.91	447.74	310.01	137.87	447.88	7.18	- 7.04	0.14
2) ปลุก	222.48	82.76	305.24	213.78	108.84	322.62	- 8.70	26.08	17.38
3) ดูแลรักษา	226.62	445.06	671.68	168.91	117.46	286.37	- 57.71	- 327.60	- 385.31
4) เก็บเกี่ยว									
5) การปรับปรุงสภาพเมล็ด									
6) ขายผลผลิต									
1.2 ค่าวัสดุ	757.13	251.40	1,008.53	334.60	276.15	610.75	- 422.53	24.75	- 397.78
1) ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว	121.10	144.65	265.75	58.97	184.52	243.49	- 62.13	39.87	- 22.26
2) ค่าปุ๋ย	428.25	88.80	517.05	196.13	82.80	278.93	- 232.12	- 6.00	- 238.12
- เมล็ดพืชปุ๋ยสด									
- ปุ๋ยเคมี	307.15	4.43	311.58	111.12	2.87	113.99	- 196.03	- 1.56	- 197.59
- ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมัก									
ชีวมวล	107.27	80.59	187.86	83.75	78.32	162.07	- 23.52	- 2.27	- 25.79
- ปุ๋ยคอก			-			-			
- ปุ๋ยอื่นๆ บิวเวอเรีย	13.83	3.78	17.61	1.26	1.61	2.87	- 12.57	- 2.17	- 14.74
3) สารเคมีการเกษตร	79.32	1.29	80.61	22.93	0.06	22.99	- 56.39	- 1.23	- 57.62
4) สารบำรุงดิน	3.21	16.66	19.87	1.71	8.77	10.48	- 1.50	- 7.89	- 9.39
5) ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	125.25		125.25	54.86		54.86	- 70.39	-	- 70.39
6) ค่าขนส่ง									
7) ค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และวัสดุสิ้นเปลือง									
8) ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ การเกษตร									
9) ค่าไฟฟ้า/น้ำชลประทาน / ค่าบำรุงคลองน้ำ									
1.3 ดอกเบี้ยเงินลงทุน									
2. ต้นทุนคงที่									
2.1 ค่าเช่าที่ดิน									
2.2 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร									
2.3 ค่าดอกเบี้ยเงินลงทุนอุปกรณ์ การเกษตร									
3. ต้นทุนรวมต่อไร่									
4. ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)									
5. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บ./กก.)									
6. มูลค่าผลผลิตต่อไร่ (บาท)									
7. รายได้สุทธิต่อไร่ (บาท)									
8. ต้นทุนการผลิตต่อไร่ (บาท)									
9. รายได้สุทธิต่อไร่ (บาท)									
ครัวเรือน)									

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวกที่ 3.2 ต้นทุน ผลผลิต ราคาและรายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวคุณภาพดี

หน่วย:บาทต่อไร่

รายการ	ปี 2558			ปี 2559			ส่วนต่าง		
	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
พื้นที่ (ไร่)									
1. ต้นทุนผันแปร	1,009.43	675.74	1,685.17	831.86	580.13	1,411.99	- 177.57	- 95.61	- 273.18
1.1 ค่าแรงงาน	753.27	591.40	1,344.67	695.67	511.48	1,207.15	- 57.60	- 79.92	- 137.52
1) เตรียมดิน	329.87	120.25	450.12	326.21	105.77	431.98	- 3.66	- 14.48	- 18.14
2) ปลูก	190.99	75.51	266.50	180.52	78.22	258.74	- 10.47	- 2.71	- 7.76
3) ดูแลรักษา	232.41	395.64	628.05	188.94	327.49	516.43	- 43.47	- 68.15	- 111.62
4) เก็บเกี่ยว									
5) การปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์									
6) ขายผลผลิต									
1.2 ค่าวัสดุ	256.16	84.34	340.50	136.19	68.65	204.84	- 119.97	- 15.69	- 135.66
1) ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว	44.07	65.45	109.52	36.52	51.40	87.92	- 7.55	- 14.05	- 21.60
2) ค่าปุ๋ย	140.49	15.70	156.19	69.37	15.83	85.20	- 71.12	- 0.13	- 70.99
- เมล็ดพืชปุ๋ยสด									
- ปุ๋ยเคมี	113.05	2.30	115.35	52.05	3.12	55.17	- 61.00	- 0.82	- 60.18
- ปุ๋ยอินทรีย์/นำหมักชีวภาพ	21.07	13.28	34.35	16.34	12.63	28.97	- 4.73	- 0.65	- 5.38
- ปุ๋ยคอก			-			-			
- ปุ๋ยอื่นๆ บิวเวอเรีย	6.37	0.12	6.49	0.98	0.08	1.06	- 5.39	- 0.04	- 5.43
3) สารเคมีการเกษตร	31.07	0.08	31.15	9.41	0.26	9.67	- 21.66	- 0.18	- 21.48
4) สารบำรุงดิน	1.66	3.11	4.77	0.02	1.16	1.18	- 1.64	- 1.95	- 3.59
5) คำน้ำมันเชื้อเพลิง	38.87		38.87	20.87		20.87	- 18.00	-	- 18.00
6) ค่าขนส่ง									
7) ค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และวัสดุสิ้นเปลือง									
8) ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์									
9) ค่าไฟฟ้า/น้ำชลประทาน / ค่าบำรุงคลองน้ำ									
1.3 ดอกเบี้ยเงินลงทุน									
2. ต้นทุนคงที่									
2.1 ค่าเช่าที่ดิน									
2.2 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร									
2.3 ค่าดอกเบี้ยเงินลงทุนอุปกรณ์ การเกษตร									
3. ต้นทุนรวมต่อไร่									
4. ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)									
5. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บ./กก.)									
6. มูลค่าผลผลิตต่อไร่ (บาท)									
7. รายได้สุทธิต่อไร่ (บาท)									
8. ต้นทุนการผลิตต่อกิโลกรัม(บาท)									
9. รายได้สุทธิต่อกิโลกรัม(บาท)									
10. รายได้สุทธิต่อครัวเรือน (บาท/ ครัวเรือน)									

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวกที่ 3.3 ต้นทุน ผลผลิต ราคาและรายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวทั่วไป

หน่วย:บาทต่อไร่

รายการ	ปี 2558			ปี 2559			ส่วนต่าง		
	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
พื้นที่ (ไร่)									
1. ต้นทุนผันแปร	1,078.97	523.80	1,602.77	870.16	524.22	1,394.38	- 208.81	0.42	- 208.39
1.1 ค่าแรงงาน	505.54	474.81	980.35	504.47	405.81	910.28	- 1.07	- 69.00	- 70.07
1) เตรียมดิน	248.03	165.24	413.27	250.88	177.68	428.56	2.85	12.44	15.29
2) ปุ๋ย	82.81	56.16	138.97	91.05	40.14	131.19	8.24	- 16.02	- 7.78
3) ดูแลรักษา	174.70	253.41	428.11	162.54	187.99	350.53	- 12.16	- 65.42	- 77.58
4) เก็บเกี่ยว									
5) การปรับปรุงสภาพ									
6) ขายผลผลิต									
1.2 ค่าวัสดุ	573.43	48.99	622.42	365.69	118.41	484.10	- 207.74	69.42	- 138.32
1) ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว	108.39	14.36	122.75	84.17	82.60	166.77	- 24.22	68.24	44.02
2) ค่าปุ๋ย	323.64	33.03	356.67	199.84	32.43	232.27	- 123.80	- 0.60	- 124.40
- เมล็ดพืชปุ๋ยสด									
- ปุ๋ยเคมี	279.54		279.54	163.11		163.11	- 116.43	-	- 116.43
- ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมัก	27.97	32.26	60.23	34.00	31.85	65.85	6.03	- 0.41	5.62
- ปุ๋ยคอก			-			-			
- ปุ๋ยอื่นๆ บิวเวอเรีย	16.13	0.77	16.90	2.73	0.58	3.31	- 13.40	- 0.19	- 13.59
3) สารเคมีการเกษตร	60.41	0.81	61.22	43.01	1.87	44.88	- 17.40	1.06	- 16.34
4) สารบำรุงดิน	2.42	0.79	3.21		1.51	1.51	- 2.42	0.72	- 1.70
5) ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	78.57		78.57	38.67		38.67	- 39.90	-	- 39.90
6) ค่าขนส่ง									
7) ค่าวัสดุอุปกรณ์									
8) ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์									
9) ค่าไฟฟ้า/น้ำ									
10) ค่าบำรุงคลองน้ำ									
11) ดอกเบี้ยเงินลงทุน									
12) ต้นทุนคงที่									
2.1 ค่าเช่าที่ดิน									
2.2 ค่าเสื่อมอุปกรณ์									
2.3 ค่าดอกเบี้ยเงินลงทุน									
13) อุปกรณ์การเกษตร									
14) ต้นทุนรวมต่อไร่									
4. ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)									
5. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บ./กก.)									
6. มูลค่าผลผลิตต่อไร่ (บาท)									
7. รายได้สุทธิต่อไร่ (บาท)									
8. ต้นทุนการผลิตต่อไร่ (บาท)									
9. รายได้สุทธิต่อไร่ (บาท)									
10. รายได้สุทธิต่อครัวเรือน (บาท/ครัวเรือน)									

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางภาคผนวกที่ 3.4 ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1. ด้านการประสานงานโครงการ	43.85	46.65	9.50	100.00	2.34	มาก
1) ระหว่างส่วนกลางกับพื้นที่	32.96	52.51	14.53	100.00	2.18	ปานกลาง
2) ระหว่างหน่วยงานในพื้นที่	54.75	40.78	4.47	100.00	2.50	มาก
2. ด้านความเหมาะสมของจำนวนกิจกรรม	41.48	51.14	7.39	100.00	2.34	มาก
3. ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาโครงการ	35.20	56.42	8.38	100.00	2.27	ปานกลาง
4. ด้านการบริหารโครงการในภาพรวม	37.43	56.42	6.15	100.00	2.31	ปานกลาง
5. ด้านความพึงพอใจต่อผลสำเร็จของกลุ่ม/ แปลงใหญ่	42.53	51.72	5.75	100.00	2.37	มาก
รวม	40.71	51.50	7.79	100.00	2.33	ปานกลาง

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางภาคผนวกที่ 3.5 ความพึงพอใจของผู้นำกลุ่ม

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1. ด้านการประสานงานโครงการ	83.18	16.36	0.47	100.00	2.83	มาก
1) ระหว่างเจ้าหน้าที่กับศูนย์	86.92	12.15	0.93	100.00	2.86	มาก
2) ระหว่างกลุ่ม/ศูนย์กับสมาชิก	79.44	20.56	-	100.00	2.79	มาก
2. ด้านความเหมาะสมของจำนวนกิจกรรม	61.68	28.97	9.35	100.00	2.52	มาก
3. ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาโครงการ	56.19	38.10	5.71	100.00	2.50	มาก
4. ด้านการบริหารโครงการในภาพรวม	61.17	35.92	2.91	100.00	2.58	มาก
5. ด้านความพึงพอใจต่อผลสำเร็จของกลุ่ม/ แปลงใหญ่	57.29	41.67	1.04	100.00	2.56	มาก
เฉลี่ย	67.36	29.28	3.36	100.00	2.64	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางภาคผนวกที่ 3.6 ความพึงพอใจของเกษตรกร

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม		
1. ด้านการบริหาร	84.93	14.33	0.73	100.00	2.84	มาก
1) หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเกษตรกรและพื้นที่	82.89	16.95	0.16	100.00	2.83	มาก
2) ความเหมาะสมของเอกสารแนะนำเกษตรกร	82.76	15.27	1.97	100.00	2.81	มาก
3) การให้บริการ/ประสานงานของเจ้าหน้าที่	91.28	8.06	0.66	100.00	2.91	มาก
2. ด้านปัจจัยนำเข้า	84.22	13.99	1.79	100.00	2.82	มาก
1) ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย วัสดุอุปกรณ์ อื่นๆ	83.06	14.50	0.81	100.00	2.79	มาก
2) หน่วยงานที่ร่วมดำเนินงานโครงการ/คณะกรรมการต่างๆ	85.37	13.50	0.38	100.00	2.83	มาก
3) ความเหมาะสมของหลักสูตรที่อบรมศึกษาดูงาน	84.23	13.98	0.60	100.00	2.81	มาก
3. ด้านผลผลิตของโครงการ	88.33	10.37	1.31	100.00	2.87	มาก
1) กิจกรรมการลดต้นทุน (ปัจจัยการผลิต)	89.87	8.99	1.14	100.00	2.89	มาก
2) กิจกรรมเพิ่มผลผลิต (ถ่ายทอดความรู้)	86.79	11.75	1.47	100.00	2.85	มาก
4. ด้านผลเบื้องต้น	81.12	16.41	2.47	100.00	2.79	มาก
1) ต้นทุนลดลง/ผลผลิตเพิ่มขึ้น	86.04	12.32	1.64	100.00	2.84	มาก
2) การเชื่อมโยงตลาด	64.44	28.38	7.18	100.00	2.57	มาก
3) สังคม	83.42	15.59	1.00	100.00	2.82	มาก
4) ภาพรวมของโครงการ	90.16	9.68	0.16	100.00	2.90	มาก
เฉลี่ย	84.13	14.28	1.60	100.00	2.82	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ